

Letnik XVIII.

Zvezek 6.

**= Glasilo katoliško-
narodnega dijaštva**

1911

Ljubljana

1912

**„Zora“ izhaja vsak mesec dvajsetega s pri-
logo „Prvi cveti“ ter stane celoletno 5 kron,**

-- za dijake 3 krone --

Tisk „Katoliške Tiskarne“

Vsebina:

	Stran
XXXIII. mednarodni evharistični kongres na Dunaju dne 12.—15. sept. 1912	91
Filozofija dela. (I. Samsa)	92
Jezikovne razmere v Švici. (L. Sušnik)	98
Več luč! (F. Fr. Stele)	102
Dijak in politika. (I. Samsa)	105
Nekoliko misli o znanstvenem študiju. (Fr. Trdan)	107

Visokošolsko dijaštvo.

Reforma učnega načrta na zemljedelski visoki šoli na Dunaju. — Iz Krakova. — Slovanski jeziki na jugu. — Stud. Hlidka. — »Zarja«	114

Srednješolsko dijaštvo.

Štrajk srednješolskega dijaštva na Hrvaškem. — »Danica«	117

Glasnik.

Boj pornografiji	117

Listek.

Listnica uredništva	118

„Prvi Cveti“, leposlovna priloga.

Vstvarjanje. (Domen Otilijev)	43
Tihi trenutki. (V. Narte)	45
Kakor lahen dih. (Savin Rusmir)	46
Križ. (France Bevk)	46
Ob žetvi. (Zaplaški)	47
V parku. (Savin Rusmir)	47
Čudno. (Rušinov)	47
Pomladno vprašanje. (Bogumil Gorenjko)	47
Zapuščena. (N. St.)	48
Jutro. (A. B.)	48
Pozdrav polja svojemu + pesniku Murnu. (Bogumil Gorenjko)	48
Svet žalostnih. (Gojmir)	49
Novomeški »purgarij«. (R—slav)	50
Nedelja. (Bogumil Gorenjko)	52
Pesem. (Gojmir)	52
Romantiška pesem. (Bogumil Gorenjko)	53
Je pa davi slanca pala. (Rušinov)	53
Vse že spi. (Bogumil Gorenjko)	54
Pesem. (Radoš)	54
Up. (Nedin Sterad)	54
Ocene. (Vekoslav Vrtovec)	54

Slov. dijaška zveza, Ljubljana, Ljudski dom I. — Slov. katol. akadem. društvo »Danica«, Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre, 4. — Slov. katol. akadem. društvo »Zarja«, Gradec, Prokopigasse 12./II. — »Dan«, Praga, II., Voršilská ul. 1. — S. Liga K. A., Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre.

Rokopisi naj se blagovolijo pošiljati uredništvu „Zore“, Dunaj (Wien) VIII., Schönborngasse 9., Parterre, 4. Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici upravnštvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

POZOR!

Ker se bliža konec letnika, prosimo vse one p. n. naročnike, kateri lista še niso poravnali, da svojo dolžnost takoj store, da ne bo treba pošiljati posebnih opominov.

Upravništvo.

XXIII. mednarodni evharistični kongres na Dunaju dne 12. — 15. septembra 1912.

Tovariši!

Evharistično leto se je za nas pričelo, čas velikega kongresa se približuje. Povsod se zbuja velikansko zanimanje. Avstrijski narodi se pripravljajo za to veliko slavnost krščanske vere. Dijaštvo Avstrije, dijaštvo celega sveta! Obračamo se na vas v imenu dunajskih visokošolcev. Dijaki so bili, ki so 12. septembra 1683. s svojo hrabrostjo na dunajskih okopih pomagli odbiti zakletega sovražnika in rešiti zapadno kulturo pogina! Dijakov ne sme manjkati 12. septembra 1912, ko se bo na zgodovinskih tleh, slavnih radi zmage nad tedanjim sovražnikom, praznovalo zopetno prebujenje krščanskega duha.

Z ozirom na to je v programu kongresa pripravljeno sekcijsko zborovanje visokošolcev za razgovor o dijaško-verskih problemih; nadaljna posvetovanja se lahko priklopijo. Mednarodnost cerkve mora najti svoj izraz in svoj vzor v vzajemnem stiku in posvetovanju akademičnega dijaštva raznih dežel in narodov.

Za ureditev vseh dijaških zadev pred kongresom in na njem se je ustanovil komite, obstoječ iz zastopnikov podpisanih dijaških organizacij na Dunaju. Ta ima nalogo določiti zgoraj omenjene prireditve v njihovih podrobnostih, iti zunanjim tovarišem že sedaj na roko z nasveti in jim pozneje oskrbeti bivanje v cesarskem mestu, bogatem na zakladih umetnosti in kulture, spomina vredno in prijetno. Komite si bo prizadeval, da bo po možnosti olajšal revnejšim tovarišem udeležbo. Prosi se, naj se vsa vprašanja radi kongresa naslavljaajo na dijaški komite, (Osrednja pisarna za evharistični kongres, Dunaj I. Stephansplatz 5) ki bo rad dajal vsa zaželjena pojasnila in bo gostom v vsakem oziru na razpolago. Vprašanja se komiteju lahko pošiljajo v vseh jezikih monarhije, v vseh svetovnih jezikih ali tudi v esperantu.

Katoliške visokošolske organizacije! Na vas, poklicane zastopnike velikega dela dijaštva, apeliramo, da skrbite za nas vredno in pomenu svetovnega kongresa primerno zastopstvo, da v vašem krogu poudarjate pomen te velike slavnosti in omogočite udeležbo kolikor mogoče številnim tovarišem.

Sobojevniki katoliškega svetovnega naziranja! Od vas zahtevamo, da tukaj svoje versko prepričanje v dejanju pokažete in veliki stvari na ljubo prevzamete nase težave, ki so v zvezi z udeležbo na kongresu. Spomnite se svojih visokih idealov! Vas pričakuje katoliško ljudstvo v prvi vrsti med trumami onih, ki bodo s svojim dohodom pripomogli do uspeha velikanskemu podjetju. Katoliško dijaštvo celega sveta naj bo 12. septembra 1912. s svojim zgledom voditelj in vzor katoliški Avstriji.

Vse dunajske katoliške dijaške organizacije: Dunajske C. V.: Aargau, Austria, Franko-Bavaria, Kürnberg, Marko-Danubia, Nibelungia, Nordgau, Norica, Rudolfinia in Rugia. Provincialne K. V.: Babenberg, Danubia, Welfia, Amelungia, Akademia, Adel. wiss. Vereinigung, Eichendorff, Philologenverein in Schulverein, ak. O. G. Slov. Liga kat. ak.: Danica, Hrvatska, Lipa, Polonia, Unione Acc. Cat. It. Ak. Congr. Canisiuskirche, Ak. Congr. Universitätskirche, Piusverein, ak. O. G., Ak. Vinzenzkonferenz.

I. Samsa:

Filozofija dela.

(Prim. članek „Na znanstveno torišče“ v prejšnji številki „Zore“.)

Delo v najširšem zmislu besede je uporaba neke dane sile za neki gotov učinek. Že s tega fizičnega stališča bomo kmalu videli nujno naravno dolžnost dela. Ves naravni proces, ki se vrši na živih ali neživih bitjih, obstoji v menjavanju sil; vsaka sila, ki se kakorkoli izpremeni, ali sploh na kak način alterira, opravi neko delo, povzroči učinek, ki je vedno natančno sorazmeren uporabi dotične sile, odštevši neko konstantno količino, ki porabi za takozvani odpor (trenje, temperaturne razlike itd.) Dokler se to menjavanje sil vrši, dokler torej narava dela, toliko časa obstoji življenje v naravi; kadar bo pa narava nehala menjavati sile, kadar ne bo več delala, nastopi smrt. Gotovo je, da ta zakon veže tudi človeka, vsaj v kolikor je fizično bitje; saj proizvajajo izpremembe v njegovem telesu gotove učinke, kadar se to delo v njegovem telesu konča, nastopi smrt.

Če primerjamo z delom, kakršno vidimo v naravi, n pr. učinke električnega toka, ali živalskih sil z delom človeških rok, vidimo na prvi hip bistveno razliko, ki se kaže v dveh momentih: 1. človek si svobodno voli svoje delo, to se pravi svobodno uporablja svoje sile v ta ali oni učinek; 2. delo samo vodi in obrača človek svobodno v neki gotovi učinek; ker ima z učinkom samim neki višji namen, ne dela zaradi učinka samega, ampak učinek dela mu je le sredstvo v dosego nekega višjega smotra. Z drugo besedo: Človek dela kot svobodno in torej kot moralno bitje. Vse delo torej razdelim v dva velika oddelka: 1. naravno ali fizično delo v širšem pomenu besedu; 2. duševno delo, tudi v širšem pomenu besede. K prvemu delu štejem vse to, kar kako nesvobodno bitje z udeležbo v svojem delu proizvede, k drugemu pa vse delo, ki je proizvedeno svobodno bitje, torej človek, za to bi prvo vrsto dela lahko imenoval naravino, drugo pa človeško. Naravino delo ima svoje stalne, neizpremenljive naravne zakone, ki trajajo, dokler traja

materija. Človek pač lahko modificira, izpreminja te zakone, jim daje neko gotovo smer, a bistveno izpremeniti, odstraniti jih ne more. Vobče je človek precej onemogel pred naravnimi zakoni.

Geheimnisvoll am lichten Tag]
Läßt sich Natur des Schleiers nicht berauben
Und was sie deinem Geist nicht offenbaren mag,
Das zwingst du ihr nicht ab mit Hebeln und mit Schrauben.

Goethe Faust I. Nacht.

Temu nasproti stoji človeško delo. Svobodno se človek odloči za uporabo svojih sil v ta ali oni učinek, in s svojim umom vidi namen, presoja sredstva, ki so mu na razpolago; a s svojo voljo izbira svobodno namen in sredstva. Svoboden je glede na notranjo nujnost in glede na zunanjo silo (libertas a necessitate et coactione) a ni svoboden glede na nagib ravno zato, ker ima svobodno voljo.¹ Človek s svojim delom poseza v zakone naravnega dela, jih s svojim umom razmišlja, ter uporablja sebi v korist, oziroma v olajšavo človeškega dela.

Človeško delo je ali fizično ali duševno. Kakor pa je vsaka razdelitev nepopolna, kar raztrga neko celoto in dela od enega dela do drugega skoke, katerih narava ne dela, tako tudi ta. Pri vsakem, tudi fizičnem delu je potrebna uporaba duševnih zmožnosti, seveda pri nekaterem delu bolj, pri drugem manj. Dalje opravlja človek vsako delo in najsi bo najvišje ali najpriprostejše kot človek, kot moralno bitje. Tudi ko bi človek hotel, bi ne mogel sleči svojega moralnega bitja in reči: „Zdajle delam samo kot naravna sila, zdaj nisem več moralno bitje.“ In vsega socialnega zla, ki tare današnjo družbo, je krivo Lametriejevo (1709—1751) načelo „l'homme machine“, človek je stroj. Zato po pravici zahteva krščanski socializem, da se tudi najmanjši delavec vpoštevja kot človek, kot moralno bitje in da se mu kot takemu omogoči bivanje. Toda neko razdelitev moramo imeti zaradi jasnosti in zato ne kaže drugega kot običajno razdelitev sprejeti z ravnokar navedeno pripombo. Človeško delo bi torej razdelili v fizično in duševno. 1. Fizično delo imenujemo tisto, ki nima za svoj učinek kakega novega spoznanja, ampak ki na podlagi spoznanj, katere že ima, povzroča gotove izpremembe na materiji. 2. Duševno delo pa imenujemo tisto uporabo duševne energije, ki na podlagi danih spoznanj povzročajo izpremembe v idejnem svetu, ne v materiji.

Duševno delo pa delimo zopet v praktično in teoretično. 1. Praktično imenujemo tisto delo, čegar učinek ni kako novo spoznanje, ampak le ekstenzivno in intenzivno razširjanje danih spoznanj. 2. Teoretično duševno delo pa imenujemo tisto, ono delo, ki ima za učinek neko novo spoznanje.

Najprej izpregovorim o duševnem delu sploh. Delo je socialna dolžnost človekova; to je naravni zakon, ki nima nobene izjeme. Narava sama sili človeka k delu; človek ima zmožnosti, potence, ki jih mora udejestvovati, drugače mu zmožnosti oslabe ali celo skoro popolnoma izginejo. Udejestvuje jih pa le s tem, da potenco izpremeni v akt — zmožnost v dejstvo, — seveda mora pri tem porabiti neko silo, nekaj izgubi pri tem, in ravno to je, kar stori delo neprijetno, zlasti še, ker človek pri udejestvovanju svojih

¹ To se pravi: pri vsaki odločitvi volje vpliva neki gotovi nagib na voljo, a volja je v izbiri nagibov svobodna.*

zmožnosti navadno ne misli na to, da s tem udejstvovanjem pridobi veliko več, nego je izgubil z uporabo svojih sil. Kdor torej ne udejstvuje svojih zmožnosti, kdor ne dela, ta se naravi sami upira, in narava mu tega ne ostane dolžna, ampak se bridko maščuje.

Človek je tako čudovito bitje, da svoje potence lahko prestavi v najrazličnejše akte, zmožen je za najrazličnejša dela. Narava sama ni odmenila nikomur določenega dela; zbira si ga vsakdo sam, pri tem zbiranju pa so seveda različni pogoji merodajni; življenske razmere, okolica, kraj in čas itd. Te razmere vplivajo na potence, ali zmožnosti, jih nekako modificirajo, da se v neke gotove akte, v ideje ali dejstva, lažje udejstvujejo nego v druge. Naravno in edino pravo je, vpoštevati te pogoje in si v soglasju z njimi odločevati delo.

V prvi vrsti je nujno tisto delo, ki je potrebno za obstoj posamnika in vrste. Vsak posameznik je dolžan toliko delati, da mora samemu sebi zagotoviti obstoj; dolžan je pa s svojim delom — če ne more drugače — skrbeti za obstoj tudi tistim, katerim je dal življenje, torej družinski oče ženi in otrokom. Komur ni treba z delom skrbeti za svoj obstanek, sme svoje zmožnosti obrniti v kako drugo delo. Tu se pričinja duševno delo; dasi je v naši moderni družbi veliko ljudi, ki z delom svoje glave zagotavljajo obstanek sebi in drugim, se vendar to delo ne more prištevati k duševnemu delu, ker je pravzaprav le fizično delo. Jasno je, da je duševno delo v cvetu le tam, kjer je materialno blagostanje toliko, da se mnogim ni treba boriti za obstanek, ampak da lahko svoje zmožnosti obrnejo v višje delo. Zgodovina nam dokazuje, da je bil najlepši napredek pri onih narodih, ki so živeli v zmernem blagostanju; a ravno tako vidimo v zgodovini, da preveliko materijelno blagostanje duševno onemogočuje, ker vleče duha v materijo. — Na vprašanje, je-li človek, ki ni dolžan delati za svoj in drugih obstanek, dolžan delati duševno, moramo odgovoriti, da ne, ker naravni zakon nikomur ne ukazuje določenega dela, pač pa zahteva to od njega socialna dolžnost, dolžnost ljubezni, ako ga morda vsled pogodbe ne veže celo dolžnost pravičnosti.

Predmet praktičnega duševnega dela je vplivanje na um in voljo drugih; praktično duševno delo je torej predvsem učiteljsko in pedagoško, oba izraza vzeta v najširšem pomenu besede. Kako vzvišeno delo je resnico podajati, um bistriti in ga voditi do vedno širnejšega in globokejšega razumevanja, ve samo tisti, kdor sam teži po vedno večjem spoznavanju. A neprimerno dalekosežnejšega pomena je druga stran praktičnega duševnega dela, vplivanje na razum in voljo.

Praktično duševno delo vrši tisti, ki samemu sebi ali drugim širi spoznanja, ki so drugim že jasna; praktično torej delata učenec in učitelj, a tudi vsi drugi, ki s svojo višjo izobrazbo na kakoršenkoli način pomagajo, da se ideje hitreje širijo in menjavajo. Kdor mora vplivati na voljo družega, ta bi se moral vedno zavedati resnice, da se bo ta vpliv, kakoršen je že, dober ali slab, pojavljal dalje, vedno širje in širje, morda v celem narodu in v celem človeštvu.¹

Ker pa duševne zmožnosti ne obstojajo same zase, ampak so v tesni zvezi med seboj, ne velja to samo pri vplivanju na voljo,

¹ Odtod dalekosežni pomen šol, zakonodaje, pouka, in sploh vsake avtoritete.

ampak sploh pri vplivanju na kakoršnokoli duševno zmožnost drugega. Če vplivaš na njegov razum naravnost, vplivaš indirektno tudi na njegovo voljo in na njegovo čustvo. Človek zavzame napram vsaki novi ideji, ki jo dobi, neko praktično stališče, volja se jo oklene, ali jo odbije; seveda so tudi ideje, napram katerim je volja popolnoma indiferentna. Toda, da se zavedaš velikanske odgovornosti, ki jo imaš pri vplivanju na dušo drugega, zadostuje, če veš, da so ideje, ki celo dušo mogočno alterirajo. Vrzi majhen kamenček v sredo neizmernega oceana, in glej, en valček povzroči drugega, ta zopet večjega in valovanja ne moreš kmalu več pregledati — glej, to je ideja, ki si jo vrgel v sprejemljivo dušo. Pri tem logičnem pojmovanju bo vsakemu jasno, da je svobodna šola tako pogubna, kakor morilno orožje v rokah nevednega otroka. Svobodomiselnost dijaštvo dunajsko je izdalo pred nekaterimi leti brošuro z naslovom: „Der Hochschulkampf im Sommer 1908“. Tu pravi profesor Jodl, da profesor ni nikomur drugemu odgovoren razven svoji znanstveni vesti, faktično se to pravi nikomur. Schiller je rekel umetnikom: „Der Menschheit Würde ist in eure Hand gegeben“ (Künstler). Ali ne velja ta beseda tistim, ki so jim izročene najplemenitejše človeške zmožnosti, um in volja? In učitelj, pedagog, naj bi ne bil nikomur odgovoren?

Kdor hoče videti uspeh svojega dela, mora delati z veseljem; veselje pa raste z delom, in sicer čim več samostojnega udejstvovanja je pri kakem delu, tem več veselja je pri delu. Zavest, da je človek nekaj ustvaril, takorekoč nekemu novemu bitju dal bivanje, ga navdaja s ponosom, ker je nekako svoje lastno bitje razširil. Peracti labores iucundi, delo krepi, daje moč. Če pride k temu še zavest, da sem komu pomagal do kake popolnosti, do večjega razumevanja, je to za spoznanje resnic najidealnejši užitek. Goethe je v svojem življenjskem delu „Faustu“ tudi to resnico izrazil: Faust, ki ga nobeno spoznanje ni zadovoljilo, najde končno uteho v delu: morju trga suho zemljo, da bi koristil ljudem.

Čeprav se uspeh dela ne pokaže takoj, vendar delo ni nikdar brez uspeha. Že s tem, da delamo, kažemo drugemu, da nam gre tudi zanj, da ga smatramo za brata. Brž ko pride do tega spoznanja, bo začel razmišljati, kakšen nagib nas vodi in če pri nas ne vidi sebičnih namenov, je pripravljen, da naše delo prizna, sprejme ali podpira.

Teoretično duševno delo imenujemo znanstveno delo. Znanstveno dela tisti, kdor javlja nova spoznanja, razkraja njihovo vsebino ter jih spravlja v zvezo z drugimi že znanimi resnicami.

Iz tega je jasno da moram umetnost šteti k praktičnemu duševnemu delu in teoretično samo znanstveno delo. S tem, da imenujem znanstvo teoretično delo, še ni rečeno, da bi ne imelo praktičnega pomena, celo velik praktičen pomen ima; a znanstveno kot tako se za praktično stran svojih učinkov ne briga. Znanstveniku gre samo za to, v neizmernem morju resnice najti nov biser, ga očistiti, obrusiti in dati strmečim gledavcem, ki stoje na morskem obrežju; kdo se ga polasti in v kak namen ga rabi, to je srečnemu najditelju vsejedno; on išče dalje, da človeškega duha zopet z novo mislijo oplodi. —

Jasno je, da je polje kjer duševni delavec lahko zastavi svoje moči, neizmerno. Od neobsežnega veseljstva pa do najnežnejših pojavov človeškega duha, je še nepregledna vrsta neobdelanih parcel,

ki čakajo prihodnjih delavcev. In zdi se, da se to polje vedno širi; pride učenjak, si ogleduje in raziskuje, primerja in opisuje, že meni, da je pri koncu, kar zadene na velikanski kamen, na težkočo, na stvar, ki je ne razume; ne more naprej; pokliče družega in glej, ta mu pokaže popolnoma novo polje in oba se vržeta zopet na delo. Čim dalje človeški duh prodira, tem več neznanega se nudi njegovim očem, tem bolj se delo in vede diferencirajo, tem bolj človek uvideva, da bistva stvari ne bode spoznal. A vkljub temu duh — ta iskrica večnosti — nikdar ne miruje, iz zunanjosti vedno bolj spoznava notranjost, iz posamnosti splošnost, iz slučajnosti nujnost, iz znakov bistvo. Seveda je to sklepanje nezanesljivo, odtod zmote; in učinki tega duševnega dela se večkrat porabijo v drugačen namen nego ga imajo; odtod rafiniranost moderne kulture, odtod rafiniranost greha. Tako ima tudi vedno večje spoznanje zle posledice — ne po svojem bistvu; saj jih je imelo že v raj. Že tam je bila postavljena meja spoznanju, ki je bilo takrat popolnejše kot je naše; in greh je bil, da se je takrat človek vdal skušnjavi: „Eritis sicut dii scientes bonum et malum,“ — greh zato, ker je hotel človek priti do spoznanja, ki je presežalo njegov um.

Und der Mensch versuche die Götter nicht
Und begehre nie und nimmer zu schauen,
Was sie ihm gnädig bedeckt mit Nacht und Grauen.

§ Schiller, der Taucher.

Kdor bi hotel v svoji drznosti, kakor Faust, prodreti v skrivnostno delavnico matere narave, bo moral po brezplodnem trudu priznati s Faustom:

Da steh ich nun, ich armer Tor!
Und bin so klug als wie zuvor.

Goethe, Faust I. Nacht.

A kdor ima sposobnost in čuti veselje do resnice, ta naj s pripravljenimi močmi in z vedrim licem išče resnico s previdnim in treznim delom. Tudi najmanjši uspeh mu bo trud obilno poplačal in še pozni rodovi mu bodo hvaležni.

Znanstveno delo je za posamnika velikega pomena. Obzorje se mu vedno bolj širi, ker dobiva vedno več spoznanj in jih asimilira svojemu prejšnjemu znanju. Tako postaja vedno bolj mnogostranski, in hkrati postaja njegova individualiteta vedno bolj izrazitejša, ker vedno več objektivno resničnih spoznanj na sebi lasten način sprejema. Tako obseza vedno več pojavov v vedno manj pojmi, obseg njegovih idej postaja vedno večji, vsebina vedno manjša, ker vedno več stvari pojmuje v enem pojmu. Vedno bolj se mu hoče po oni veliki sintezi vsega, kar je, o kateri imajo tudi največji duhovi samo neko temno slutnjo; vedno bolj razumeva Prometejev in Faustov problem.

Nujno potrebno pa je, da duševni delavec ni samo aperceptiven, ampak tudi produktiven. Kdor samo sprejema, a ne zna sprejetega urediti in asimilirati svoji individualnosti, temu njegov trud nič ne koristi, a tudi drugim ne.

Znanstveno delo je življenjskega pomena za vsak narod. Narod, ki nima samostojne znanosti, ne bo dolgo ohranil svoje narodnosti. Da narod ohrani svojo individualnost, svoj lastni način mišljenja

in čustvovanja, mora resnico na sebi lasten način pojmovati in z ozirom na to pojmovanje in razumevanje svoje bivanje uravnati. Narava in človek — makrokosmos in mikrokosmos — to je predmet znanosti. Dokler ima narod sinove, ki mu življenjske pogoje na podlagi resnice — torej s pomočjo znanosti — kažejo in omogočujejo, ima narod duševne hrane, da si hrani in redi svojo narodno individualno čutenje in mišljenje, in da se zaveda, da tvori neko celoto, ki na isti način čuti in misli, samo toliko časa more narod braniti svojo eksistenco.

Narod, ki živi od tujega znanstva, nima lastne njemu primerne hrane; njegov organizem se bo asimiliriral tuji hrani, zgubil bo znake svoje individualnosti in zavest narodne celokupnosti.

Da to ni umetna špekulacija, uvidimo prav lahko, če pomislimo, da je od znanstvenega napredka odvisen vsak drug napredek, zlasti gospodarski napredek in napredek umetnosti. Narodu, ki nima lastne narodne umetnosti, manjka bistvenega dela njegove narodne individualnosti in narod, ki gospodarsko ne napreduje, bo srečnejši sosed morda nehote, še večkrat hote, vedno pa gotovo uničil.

Jasno je, da je duševno delo za narodovo bivanje ravno tako potrebno, kakor je fizično, materialno. Seveda pri tem ni treba misliti, da mora ves duševni kapital priti iz naroda samega; ne, lahko si ga izposodi pri drugem narodu, samo imeti mora delavce, ki ga obdelajo, svojemu narodu primerno nekako prekvase, njegovemu organizmu asimilirajo.

Važen činitelj pri tem je jezik. Saj je jezik posoda, oblika, v katero se podajajo in sprejemajo nove ideje. Jezik je pa tudi vidna in najtesnejša vez narodne celokupnosti. Lepo napreduje znanstvo, napreduje tudi jezik, ker dobiva z novimi idejami tudi nove oblike, zavest enotnega jezika postaja med narodom vedno močnejša. In jezik je po mnenju globokih mislecev (Humboldt, Steintal) najizrazitejši pojav narodovega mišljenja in čustvovanja.

Istega pomena kakor za narod je znanstvo — v razširjenih dimenzijah — tudi za celo človeštvo. Duševni kapital se deduje od roda do roda; na tem, kar so ustvarili predniki, zidajo potomci in trdnjava znanosti postaja vedno večja, močnejša. Tu ima — skoro bi rekel — vedno večji vpliv in pomen delo vsakega posamnika. Kakor se nobena sila v vesoljstvu ne izgubi, tako ima tudi delo vsakega posamnika vpliv na človeško družbo. Ime kakega posameznega delavca in njegova oseba morda kmalu izgine drugim iz spomina, celo prav verjetno je to, a njegovo delo ostane.

V delih svojih mož živi,
živi in večno živel bode.

Gregorčič, Vrlemu možu.

Zato pa vsakdo, kdor je človeštvu pomogel do kakega novega spoznanja, lahko reče s Horacem:

Exegi monumentum aere perennius.

Horac, Ad Maecnatem.

Znanstveni napredek pa je zanesljiv le tedaj, če vlada neka stalnost, kontinuiteta napredka. Kakor je stavba trdna le tedaj, če je vsak stavbeni člen na svojem mestu in trdno združen s prejšnjim, tako je tudi znanstvo koristno in zanesljivo le, če so

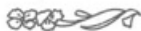

posamezni zaključki res dejstva, ne špekulacije ali teorije. Zato mora znanstvenik biti silno trezen in previden, kadar zida svoj sestav, da ne pride drugi in mu ne izpodmakne temelja in se mu vsa stavba ne sesede.

Najbogatejši uspeh duševnega dela se je pojavil na naravoslovnem polju. Od časov Bakona Verulamskega (1561—1626), ki je prvi za naravoslovne vede zahteval deduktivno, empirično metodo, pa do časov Edisona in Zeppelina, koraka človeška misel z titan-skimi koraki čez naravoslovsko polje. Mislece je ta silni napredek kar omamil, prehlavno so zagrabili drzne teorije kot dejstva in izdali za svojo parolo besede: „Nasprotstvo med vero in vedom“, češ saj imamo materijo tu, čemu potrebujemo Boga Stvarnika. Ko so videli toliko bliščečih pojavov iste materije, so pozabili vprašati: „Odkod ta snov?“ Cerkev pa je mirno varovala svoj verski zaklad, opominjala k treznosti in k resnemu proučevanju teorij in dejstev, v trdni nadi, da pridejo tudi znanstveniki do prepričanja, da njihova pot ne pelje preko zaklada verskih resnic, ampak vzporedno z vero, s katero se torej ne more nikdar križati. In kateri so ljubili resnico, so to spoznali. — Cerkev edina je bila, ki je s svojim opreznim konservativnim nastopom vedno skrbela za kontinuiteto in solidnost znanstvenega napredka in tako duševnemu delu zagotavljala uspeh.

Jeli torej duševno delo vir sreče in zadovoljnosti? Znanost je v bujnem cvetu, duševnih delavcev tudi ne manjka, a med ljudmi, med narodi je vedno manj zadovoljnosti in miru, vsaj zdi se tako. Odkod to? Izobrazba duha napreduje, povsod se skrbi zanjo, v šoli in izven šole, zanemarija pa se izobrazba srca, volje¹, v resnici izobražen, plemenit človek pa je le tisti, ki ima duha in srce izobraženo. Še bolj važno nego delo za napredek duha, je delo za napredek, izobrazbo volje. Tu zastavimo svoje moči, dela bomo imeli dovolj. Kreпка, močna volja, ki bo neprestano težila za dobrim, bo uspeh našega dela.

Udejstvovanje svoje volje po božji volji, je prvo in najvzvišenejše delo človekovo. Ako pride k udejstvovanju uma še udejstvovanje volje — obojno „sub specie aeternitatis“, tedaj je človek na potu do najvišje popolnosti; v življenju takega človeka se pojma *ἀνδρὸς πείρασθαι* in *θεοποιεῖσθαι* vedno bolj krijeta. In tako duševno delo je vir veselja in življenja.

L. Sušnik:

Jezikovne razmere v Švici.

Velika je naravna krasota Švice in ne slavé je zastonj po vsem širnem svetu kot raj na zemlji. Nebroj tujcev jo poseča leto za letom, občudujoč njene snežnike in ledenike, njena jezera in reke, njena mesta in poljane. In res, kdor je videl enkrat Bregenško ali Ženevsko jezero, se divil lepi gladini Curiškega ali intenzivni modrini Vierwaldstättskega jezera, kdor je občudoval deroče valove švicarskih rek od Rena do Rodana, kdor je primerjal prostrane in bujne poljane severne Švice s slovitimi gorami srednje, od Rigija

¹ Prim. A. Ušeničnik: Naši boji in krščansko načelo. Čas, 1912, VI. 1.

pa do bernskih planin, in z nebotičnimi velikani južne Švice, od znamenitega „Alpenglühén“ na Jungfrau-i pa do Napoleonovega obličja Mont-Blanc-ovega, kdor je slednjič imel priliko obiskati poleg manjših mest Curih, Bern in Ženevo ali bivati v večjem švicarskem letovišču, temu se bo vtisnila Švica globoko v srce in čedalje bolj ga bo obhajala želja, da bi šel iznova naslajat se ob njenih lepota. Komur pa to ne bo mogoče, ta bo znal tem bolj ceniti njeno miniaturo Slovenijo, na katero se je tolikrat spomnil v tujini. — Nimam namena popisovati naravnih vrlin Švice, za to je prostor premajhen in brez slik tudi ne bi imel povoljnega uspeha. Sicer pa predobro vem, da se naravne krásote dajo s pridom uživati le tedaj, če jih vidimo na lastne oči. Tudi nočem biti tako neokusen, da bi vam vsiljeval medle odseve lastnih vtisov iz svojega dnevnika; spregovoriti hočem v naslednjem le o drugi pisani strani Švice, ki tudi spominja na razmere pri nas, namreč o njenih jezikovnih razmerah.

Zakaj ni nikoli slišati o kakih jezikovnih bojih v tej narodno mešani državi? — Nimam tukaj pred očmi tujcev iz vsega sveta, ki se jih poleti nabere v Švici toliko, kot nikjer drugje, vsaj tako raznovrstnih ne. Ti govore z malo izjemami kak svetoven jezik, angleški, francoski ali nemški, katerih zadnja dva sta vrhutega deželna jezika. Švicarji uživajo pri svojem prometu s tujci to velikansko prednost, da se jim vobče ni treba učiti drugih jezikov, ker tujci znajo deželne jezike. Mislim tu predvsem na velike domače narodnosti, Nemce, Francoze, Italijane, ki na tej zemlji bivajo stikoma, drug poleg drugega.

Zanimivo je, da so se jezikovne meje v Švici tekom stoletij le malo izpremenile. Tudi moderna doba, doba narodnega šovinizma, nima pokazati v Švici posebnih sadov. In vplivu naravnih mej pomanjkanja vsakršnih jezikovnih bojov vendar ne moremo pripisati.

Oglejmo si najprej notranje vzroke za ta izredni pojav!

V Švici prebiva, če se ne oziramo na malo število drugih narodnosti, okoli 70 % Nemcev, 23 % Francozov, in 7 % Italijanov. Ker pa ima vsaka narodnost v posesti kompaktno ozemlje, kjer sama po svoje gospodari, se ne more šopiriti ena na škodo druge. Celó Italijani, ki so številno najslabši, so zadnji čas z uspehom zaježili nemško napredovanje. Primerno enako visoka kultura vseh treh narodov onemogočuje nastajanje narodnih otokov: priseljenci se navadno hitro asimilirajo novim sosedom.

Glavni vir narodnega miru je ustavna forma. Švica je, kakor znano, zvezna država, obstoječa iz 22 skoro avtonomnih kantonov. In stem je povedano pač vse. Dasi so kantoni tekom zadnjih sto let že veliko izgubili na avtonomiji, so vendar obdržali na važnih poljih popolno neodvisnost, zlasti na cerkvenem in naučnem. Nimajo niti skupnega zveznega nadzornika.¹ Vsak kanton uravna te zadeve po svoje. Da pa obdrže nekaj skupnosti, se zberejo načelstva šolskih svetov in poročajo o svojih uspehih. Pri tem seveda ne puste, da bi se vmešavala Zveza ali kak sosedni kanton v njihove razmere. Konflikti so torej mogoči le v kantonih, ki so jezikovno mešani, to so tisti, skozi katere gre jezikovna meja. Taki so pa samo štirje. Podobno je s cerkvenimi razmerami.

¹ Prim. H.-J. Chappuis, L'Education en Suisse, Genive 1910, za špecialno jezikovno stran pa dr. Rob. Herod, Die Sprachenfrage in der Schweiz v Dokumente des Fortschritts V. 2. str. 140. sl.

Kar se tiče skupnih zadev, so vsi trije od zvezne ustave priznani deželni jeziki enakopravni. V zveznem parlamentu govori n. pr. poslanec iz vaudskega kantona francoski, Argonec nemški, Lah iz Tessina italijanski. Sklepi in predlogi se predstavijo vsaj na francoski oziroma nemški jezik, govori se pa, kakor rečeno, v vseh. Vsak Švicar se lahko obrne na zvezne oblasti v svojem jeziku, v katerem mu tudi odgovore. Tako pri pošti, tako pri sodišču, tako pri armadi. Kako je mogoče, zlasti v armadi občevati v toliko jezikih, nisem mogel prav umeti, ker mi je bila nujna potreba po enem skupnem jeziku v vojsstvu še iz naših vojašnic tako živo v spominu, dokler mi ni neki ženevski vseučiliščni profesor rešil uganke: divizije so namreč i v taktičnem i v jezikovnem oziru enote. Kjer so pa mešane, imajo komandanti oddelkov (bat., reg., itd.) dovoljenje, da se poslužujejo jezika dotičnega oddelka. In ta sistem deluje povoljno.

V poštev pridejo potem še drugi faktorji, ki delajo, da se narodnost ne uveljavi preveč. Nacionalna meja se ne krije z versko. Vera pa vobče globlje sega v čuvstvovanje človeško kot narodnost. Zato se vežejo pri važnih zadevah verniki iste konfesije preko narodnih mej, najsi bodo katoliki, protestanti ali drugoverci. Nič bolj se ne vjema nacionalna meja s socialnimi razlikami; kulturna višina je vsaj sedaj približno ista.

Podobno je s političnimi strankami, od socialnih demokratov pa tja do trdih birokratov. Naposled je obče švicarsko domoljubje večje od ljubezni do posameznih kantonov. Seveda, lokalni ponos se dobi povsod; toda če pride nemški Švicar v francosko Švico, se čuti kakor doma, ker je pač na skupnih švicarskih tleh. Nasprotno smatrajo francoski Švicarji zgodovino hrabrih bojev, ki so jih bili njihovi sodržavljeni Nemci za osamosvojitve domovine brez pomisleka za del lastne slave, dostikrat po krivici. In še ponosni so nanjo.

Vendar bi pa bilo napačno trditi, da pisana helveška republika ne pozna narodnih bojev. A ti simptomi so zanešeni vanjo šele v novejšem času iz sosednjih držav. Kažejo se, kot smo že zgoraj namignili, v par narodno mešanih kantonih. V bernskem kantonu napreduje v zadnjem času nemško priseljevanje, tako, da imajo Francozi le še slabo večino. Tu je torej načelo, da se poučuj v vsakem kantonu v vladajočem jeziku, za Nemce neprijetno. Nemci zahtevajo zase nemških ali vsaj dvojezičnih šol, Francozje pa jih gledajo od strani kot nepoklicane goste in niso nič kaj pri volji, da bi jim ustregli; ljubijo preveč svojo francoščino in bolet bi jih lastni propad v prid nasilnemu Nemcu. Gotovo je, da bo tu čas uveljavil svoje neizprosne zahteve po reformi.

Podobne so razmere v Oberwallisu, le da tu nazadujejo Nemci. Mesto Sitten je že postalo francosko, Siders sledi, in Brieg kot važna železniška postaja je že tudi poln italijanskih in francoskih uradnikov. Tukaj napreduje tedaj „latinska“ rasa, kakor se romanski pisatelji izražajo. Tamošnja železniška družba je bila pač v francoskih rokah in zato je nastavljala le svoje uradnike. Nemci nameravajo zgraditi novo železniško zvezo z nemškim Bernom, da bi tako vzeli ogroženemu kantonu njegovo izolirano stališče in mu dali nove odporne moči.

Poglejmo še k Italijanom! V Tessinu so izrabili Nemci železnico v svoje namene. Kako je mogoče izrabljati vpliv železnic v

narodne namene, to je nam Slovencem stara pesem. Ko je dotekla gothardska železnica, ni bilo mogoče dobiti takoj dovolj domačih tessinskih uradnikov, ker je bil ta kanton preje ločen od vsega sveta in naravno nekoliko zaostal. Dobili so skoro vse službe Nemci. Napisi, uradovanje je bilo seve potemtakem nemško, tako da so potniki komaj vedeli, da se vozijo po laški zemlji. Z železničarji so prišle nemške trgovine, nemške gostilne, nemške šole. Tekom zadnjih desetletij se je pa že marsikaj izpremenilo. Tessinci so si opomogli, izboljšali so si šole in danes je tudi to nemštvo „bedrängt“. —

Treba se še ozreti na zunaj. Švica vsebuje skrajne konce treh narodov, ki s svojo veliko maso leže onkraj meje. Iredente torej, bi sodil človek, tu ne more manjkati. Kaj je s tem vprašanjem?

Odgovoriti treba za vsako narodnost posebej.

Že Švica kot taka si je vzela v marsikaterem oziru Francijo za vzor, toliko bolj seveda francoski del dežele. Sledi njenemu zgledu povsod, kjer se more česa naučiti od nje. V tem oziru ne obstoja meja med republikama. To pospešuje dejstvo, da je švicarski dialekt, kot francoska narečja sploh, skoroda izumrl, vsaj vse govori rajše centralni jezik. Kljub različni veri hodijo francoski Švicarji zelo radi na Francosko, posebno v Pariz. Pred njegovim čarom niso varni ne vratarji, ne kuharice, ne najvišji sloji. Francosko časopisje ima v Švici velik kontingent odjemalcev; po vseh mestih ne slišiš od raznaševalcev časopisov drugega nego: „Journaux de Paris! Journaux de Paris!“

Zlasti izrazito je to razmerje v Ženevi, največjem francoskem mestu v Švici, ki se javlja v tem oziru prav kakor boljša provincialna središča onkraj meje. Zemljepisna lega na skrajnem koncu Švice, krpa zemlje, podobna zagozdi v francosko ozemlje, posebni trgovski interesi, stalni obiski bratov izpod ljudovlade, zgodovina (Ženeva se je priklopila Švici šele l. 1815.) — iz vsega tega rezultira njeno posebno stališče, tako da ji zavidni sosedje — zlasti tekmuje z njo Vaud — večkrat očitajo pomanjkanje švicarskega domoljubja. Sicer so postavili v angleškem parku mogočen spomenik s karakternimi napisom: *En Mémoire de la Réunion du Canton de Genève à la Confédération Suisse le Peuple Genevois a élevé ce Monument*, če pa greste v kursaal, boste težko izpregledali tualitam apoteozo, katere dobro urejeni finale se glasi: *Vivent la Suisse et la France!* ki dovolj jasno kaže, koliko jim je do Francije. In če bi bilo treba voliti med Francijo in Švico, kdo ve, ali bi se francoski Švicarji ne odločili za prvo. Res je končno tudi, da se Francoska veliko bolj briga za dobro razmerje s Švico kot Nemška.

Kar se tiče italijanske plati, ni bilo dolgo ničesar slišati o iredentističnih težnjah v Tessinu. V zadnjem času pa so se pojavile tudi take vesti v listih. Pred kratkim ste čitali o namišljenem komplotu Avstrije in Nemčije glede Švice, predvsem glede Tessina, da bi ga okupirali. Povsemtem so se že začele laške intrige, kar je brezdvomno pripisati razburljivi tripolitanski vojski. In res teži ta kanton po geografski legi, po etnografski sestavljenosti, po svoji veri na jug; s severnimi sodeželami ga veže skozi visoke gore le gothardska železnica. Vrhutega miče bližina, lepa zveza z Italijo, zlasti z Milanom ter drugimi kraji solnčne Lombardije. Dijaštvo poseča večinoma raje italijanske univerze nego švicarske. Naravno je tedaj, da se čutijo Tessinci nekoliko osamljene v krogu drugih

kantonov. Njihovo število tudi ni po tem, da bi jim povsod a priori šli na roko. Drugi Švicarji se le malo menijo zanje, Francozje jih celo radi smatrajo za manjvredne. Romansko bratstvo namreč niti toliko ni razvito — kar je navsezadnje umevno — kot slovansko. Če se časih malo ponorčujejo iz njihove preprostosti in živahnosti, je to le znak, da jih ne vzamejo resno, ne v dobrem, ne v slabem. — Mogoče da zboljšajo zvezo s Švico nove projektirane železnice.

Nemški del Švice je ozko spojen s cesarstvom potom jezikovnih in verskih vezi. Ovira jih le alemanski dialekt, ki se zelo razlikuje od pismene nemščine in ki se mu Švicarji ne morejo odvaditi. Iz slovstvene zgodovine je znano, da je malo manjkalo, da se niso švicarski literati ob času Gottschedovem povzpeli do lastnega pismenega jezika.

Kulturna skupnost z Nemčijo na vseh poljih napreduje brez presledka in Švicarji niso nikakor zadnji v krogu nemških rodov. O kakih vsenemških težnjah pa v Švici še sedaj ni govora. Ti Švicarji se vrlo zavedajo svoje hegemonije v Švici, in svojega junaštva pri njeni ustanovitvi. Razentega pa tudi ni sile, da bi tiščali pod pruskega orla, ker so faktično prvi v zvezni republiki. Nemčija sama pa tudi rada pusti Švici prosto roko spričo njene nemške misije ...

Splošno se mora reči, da vrši Švica na znotraj in na zunaj svojo posredovalno nalogo dokaj dobro. Trudi se resno, da bi omilila narodna nasprotstva, da celo interesiranim državljenikom je Švica ljuba kot prehodna deželica, ker je last vseh in nikogar. In baš Švicarji store največ za spoprijaznenje Nemcev in Francozov, v prejšnjem času nemški Švicarji, sedaj francoski. Kdor je kdaj študiral literarne odnose med obema narodoma, mi bo rad pritrdil. Tako pristojna Švici v številu evropskih držav ne toliko po velikosti, kolikor po važnosti za ohranitev jezikovnega miru res odlično mesto.

F. Fr. Stele:

Več luči!¹

„Sedanja katoliška mladina se prav nič ne razlikuje od starejše generacije. Ena kakor druga ni bila nikoli Mahničevih nazorov.“

„Slov. Narod“, 1. 1912., št. 43.: Več luči!

„Slovenski Narod“ se je daleč daleč zmotil, ko je napisal navedene besede. Zgodovinsko neovržno dejstvo je, da se je razvoj takozvanega katoliškega prepioroda mej Slovenci izvršil v luči Mahničevih nazorov. Kaj ta prepiorod pomeni, ne moral bi nihče bolje vedeti kot dopisnik Slovenskega Naroda. Vedeti bi tudi moral, da brez mladine nobena ideja nima bodočnosti, in bi je tudi Mahničeva ne bila imela. Ako bi ne bilo mladine na njeni strani, bi bila mrtva za našo kulturo, pa naj bi vsebovala še tako velike, neovržne in edinozveličavne resnice. Zato je taka trditev danes približno četrto stoletja po začetku tega gibanja naravnost absurdna.

¹ Dr. A. Mahnič: Več luči! Iz „Rimskega Katolika“ zbrani spisi. Uredil dr. Aleš Ušeničnik. Ljubljana 1912. Dobi se v Katoliški Bukvarni.

Prejšnja katoliška mladina je bila Mahničeva, to je pokazala s svojim delom; da je sedanja tudi še, je pokazala lansko leto, ko je slavila njegovo 60letnico. In kaj smo ob tej priliki še opazili? Poleg slovenske je to slavnost praznovala z ne manjšim navdušenjem združena z nami hrvaška mladina in skoro tekmovali smo v proslavi. In po tem še kdo trdi, da nismo Mahničevih nazorov. Seveda naše vrste so narastle in pač jih bo veliko v njih, ki Mahniča ne poznajo dosti. Toda gotovo je, da ga najboljši med njimi poznajo in razumejo. Najboljši med njimi so tudi prepričani, da je orožje, ki se je ž njim boril dr. Mahnič, še vedno moderno, prepričani pa tudi, da kolikor se bo naš pokret obračal od Mahničevih nazorov proč, toliko bolj se bo bližal svojemu propadu. Zato se nam zdi, da je neizmerno ob pravem času došla knjiga, ki nosi naslov, ki smo ga dali tem vrsticam. Rimskega Katolika že zdavnaj ni dobiti v knjigotržtvu in zato ga je bilo dostikrat že težko v roke dobiti, če se je hotel dijak seznaniti ž njim. Celi Rimski Katolik ima pa tudi po večini svojih sestavkov, ki so največkrat izrastli iz sočasnih razmer, dandanes že bolj zgodovinsko vrednost in kot tak neposredno ne more povsod zanimati človeka, ki ne pozna razmer, iz katerih so vzrastli posamezni članki. Znano mi je, da je Mahnič sam že dolgo gojil željo, da bi se našel človek, ki bi iz Rimskega Katolika izbral to, kar ima principiелni pomen in „sestavil“ raztresene ude v enoten sistem, nekako praktično filozofijo slovenskega inteligenta. Nazadnje se je vendar našel v dr. A. Ušeničniku mož, ki ni teh reči samo izbral, ampak jih z večšo roko res tako sestavil, da izgledajo kot nameravana enota. V svoji osnovi so že itak nosili kal enotnosti, ker so izhajali iz trdnega enotnega svetovnega naziranja, ki je bilo vsekdar neupogljivo, kadar se je šlo za resnico; v tem nam je Mahnič vreden zgled. Kot osnov za razdelitev tvarine je vzel dr. Ušeničnik spis „Metafizična trojica“, ki je pravo, dobro in lepo. Po tem je razdelil jedro knjige v tri dele. Nekako tlo, na katerem nam Mahnič po ti ureditvi dr. Ušeničnikovi riše svoje osnovne misli o praktičnem katolicizmu, je krščanski idealizem. In ravno resnost in odločnost katoliških idealov javnega življenja, zarisana na blesteče ozadje idealizma, se mi zdi, da je prišla za naš čas o pravem času. Zdi se mi, da je ravno idealizem tisto, ki začenjam prihajati ob kredit že pri mladih ljudeh, ki so še v najbujnejšem razvoju. Praktični zmisel, ki je lasten modernemu življenju in ki sam na sebi ni nič slabega, prodira vedno bolj v naše vrste; v času socializma — kak anahronizem! — začenjamo zopet v prvi vrsti na se misliti, in skoro sem v zadregi, če bi hotel imenovati kak velik ideal, ki se mu klanja slovenska mladina. Razkrojenost, nezmisel za skupno delo se pokazuje na vseh krajih, kjer pogledamo našo akademično mladino. Mi v tem oziru nismo dosti boljši kot nasprotniki, čeprav smo primeroma še vedno na boljšem. Čudna treznost je zašla med naše vrste. Otrok je nadejal svojemu obrazu masko zrelega, razsodnega moža in več noče biti otrok. Včasih smo se navduševali za kake malenkosti, ki so bile primerne našim močem, zbirali smo po krajcarjih in vinarjih za društvene in narodne namene v svoji družbi, ker smo hoteli tudi nekaj storiti. Želja po udejstvovanju nas je vodila in smo bili srečni, če smo mogli kje pri kaki malenkosti pomagati; tista leta so za nami; vidimo, da nismo nič velikega storili — kako tudi, ker smo še sedaj v razvoju in so naše moči vezane in še neizkušene

v življenskih bojih — toda iz tega spoznanja se nam smehlja samo zadovoljnost nad tem, da smo hoteli nekaj storiti; eno pa nam je tudi ostalo od takrat — to je želja po udejstvovanju. Mi nismo na to mislili, koliko zmoremo in kaj samostojno zmoremo; tudi v tem nismo mislili, kako bi javnost sodila naše delo in ali ga bo sploh vpoštevala. V majhnih, svojim močem primernih rečeh, smo posnemali velike ljudi in smo bili srečni pri tem. Zadnji čas pa naenkrat taka neizmerna treznost, in to na vseh straneh, kot bi bilo vsakega sram, da je mlad in da je še nerazvito njegovo mišljenje! Zato se mi zdi tako primeren čas, da se je zopet pojavil klic „Več luči!“ Več luči, to se pravi: razumu več svetlobe, da bo jasneje ločil resnico od neresnice, dobro od slabega. Tudi to stran smo mogoče zadnji čas malo preveč zanemarili. Mahnič je svoj čas v luči svojega Rimskega Katolika pokazal svojim čitateljem vsak pojav v domači kulturi. Prav je spoznal, da masa naroda, h kateri spada v tem slučaju tudi večina inteligence, potrebuje odločnega voditelja mimo pojavov javnega življenja. Masa sama ne zmore pri vsem, kar se ji nudi, dognati resnice in se obvarovati škode vsled lahkovernosti. Več luči, se pravi torej: več spoznanja dobrega in slabega, resnice in neresnice. — Več luči, pa se pravi tudi: več idealizma, in v tem oziru bi v našem času še najpreje potrebovali apostola; ako bi nam vrnil idealizem, bi se za drugo že zopet dobila dobra volja mej nami. In v tem pomenu, kot znanilko idealizma, to knjigo posebno pozdravljamo. Najbolj idealen je program za javno delovanje katoliškega inteligenta, ki ga vsebuje ta knjiga, zato vem, da bodo otroci z maskami velikih ljudi pred obrazi zaničljivo odklonili njeno vsebino ali se ji vsaj posmehovali, ker ne vsebuje navodila, kako priti po kratki poti do moči, vpliva, denarja, časti ali karkoli so si še zapisali na svojo zastavo kot zadnji cilj. Nas idealistov to ne straši in se veselimo luči, ki sije iz vsake strani te knjige, ki želimo, da bi jo vsak dijak pridno prečital. Kdor jo bo čital in se ravnal po nji, bo izprevidel, da ona vseeno vsebuje to, česar bi najmanj pričakovali od nje: navodilo, kako priti do moči, notranje zadovoljnosti in blagostanja.

Ako bi se bil dopisnik Slovenskega Naroda zavedal, kako nevaren je ravno idealizem, in da je ta knjiga znanilka najvišjega idealizma, bi ne bil zapisal poleg citiranih še nadaljnjih besed: „Ušeničnikova izdaja Mahničevih člankov ima svoj pomen samo kot književna kurioziteteta. Ušeničnik je zadnji Mahničijanec. Knjiga, ki jo je izdal, bo strohnela v bibliotekah, v življenje ne bo vrgla nobene luči več. Mahnič je mrtev za Slovence in ž njim njegova šola.“ Jaz jih pa več poznam med najmlajšo našo inteligenco, katerih voditelj je — kakor tudi moj — idealizem, kot ga je oznanil Mahnič. Ako bi knjiga tudi res strohnela v knjižnicah — idealizem, ki živi v naših srcih, ne bo strohnel in upamo, da bo tudi še v prihodnji generaciji rodil vesel sad za Slovenstvo.

Še nekje smo zadnji čas čitali klic „Več luči!“ in smo se ga razveselili, ker nam je poročstvo, da pomeni preobrat v smeri, ki jo želimo. V „Času“ (VI. 2.) namreč. Dr. A. Ušeničnik je zapisal ta klic. In ta klic, znan iz prve št. Rim. Katol., nas ni presenetil, ker smo že v prvi št. letošnjega letnika Časa opazili veselo izpremembo, da se je s svojo lučjo obrnil k našim javnim razmeram in perečim vprašanjem modernega življenja. V tem vidimo odločen povratek k Mahniču. Važnejše kot znanost je praktično življenje. Tak „Čas“,

kot je sedaj nastopil s VI. letnikom, je zmožen voditi skozi življenje, zato ga dijaštvu najtopleje priporočam; pridno naj ga čita, da bo več luči zasijalo tam, kjer je zmeda modernega življenja mlade duše odela s temo in same ne znajo najti izhoda na solnčno plan trdnih življenskih nazorov.

I. Samsa.

Dijak in politika.

(Misli k dijaškim štrajkom.)

V zadnjih dneh je bila v nemških listih stalna rubrika: Dijaški štrajk. V mestu Waidhofen-nu na Nižjeavstrijskem sta bila iz deželne realke dva dijaka izključena, ker sta pri agitaciji za nemški Schulverein le preveč „akademično“ nastopala, to se pravi ker sta le preveč kazala svojo nemško-narodno barvo. Vsled tega seveda ogenj v strehi, v Waidhofenskem tevtonskem taboru je nastala strašna nevihta, ki je hotela odnesti ravnatelja in klerikalne profesorje. Vsi dijaki, razen spodnjih dveh razredov, štrajkajo, prirejajo se protestni shodi, za reklamo govori nemško-nacionalna poslanca Pollauf in Wedra, deželni odbornik Schmeider je določen za preiskavo, zahteva se revizijo preiskave, itd. Sledi štrajk v Dunajskem Novem mestu, vzrok: klerikalci agitirajo za kongregacijo.

Ta dejstva nudijo cel kompleks vprašanj. Pred vsem je kriv naš politično razburkani in nestrpni čas, da sili politika tudi v šolo. Politična zavest postaja vedno intenzivnejša, politična ločitev duhov napreduje, politične stranke se — zlasti pred volitvami — postavijo na bojno polje, časopisi kritizirajo nasprotno stranko, agitirajo za svojo. Kaj čuda, da se tudi mladi ljudje, ki jim v šoli še Livij in Homer in morda tudi še Arhimed in Pitagora delajo težave, spravijo na politiko „in modrovati začno.“ To jim tudi lahko privoščimo, mlad človek rad kritizira, to je znamenje gibčnega duha in samostojnosti. Stvar pa postaja bolj resna, ako si dijak izposodi prepričanje in svetovno naziranje pri kaki politični stranki in se tako postavi v njeno službo. Tu se začenja zanj poguba. Kajti nobeni politični stranki kot taki ne gre v prvi vrsti za vero ali proti njej, za Cerkev ali proti njej, gre ji le za obstanek ali za vlado v politiki, v državi. Vse drugo, kar stranka ima, časopisje, volivci, duhovščina, je stranki le sredstvo, da se vzdrži oziroma širi. S tem seveda nikakor ne zagovarjam političnega indiferentizma, ne trdim, da so vse stranke enakovredne, nasprotno, tiste politične stranke se bom kot državljan oklenil, ki spoštuje moje versko prepričanje, ki ne sramoti tega, kar je meni sveto in nedotakljivo. Nikdar pa ne bom svojega verskega prepričanja uravnaval po verskem prepričanju svoje stranke ali njenega časopisja. Kajti samoposebi pride do tega, da dobi stranka, ki zavlada, mnogo elementov, ki ji le škodijo in jo kompromitirajo, ker prihajajo iz egoističnih, koritarskih namenov v stranko. S tem se seveda že prične razkroj stranke in v njenem interesu je, da se koritarskih elementov in principov kmalu znebi. Zgodovina dunajske takozvane krščansko-socialne stranke je žalosten dokaz mojih izvajanj. Toda ta stvar dalje ne spada sem. Tu hočem samo utemeljiti, da političnih strank ne smemo presojati po vsakem konkretnem slučaju, ampak le po

njeni vodilni tendenci, nikdar pa ne smemo svojega verskega prepričanja naslanjati na politično stranko in naj si tudi nađeva priimek „katoliška“. Politika vpliva na mladino demoralizujoče, ker je mladina ne razume; mladina je po svoji naravi idealna, v politiki iščeš idealov zastoj. Politika je kupčija, vsaka kupčija pa je sebična, ubija ali vsaj mori čut nesebičnosti in požrtvovalnosti. Politika ne prizna nobene avtoritete, je avtonomna, sama sebi zakon. Če se v šolo zanese politika, se zanese sovraštvo, ali vsaj mržnja, indiferentizem do avtoritete. Naš čas že itak uničuje avtoriteto; kje je institucija, oblast, ki se ne bi smela javno kritizirati! Seveda so tu krivi tudi profesorji, ki se politično eksponirajo, krivi tudi starši, ki se v konfliktu svojih otrok — učencev s profesorji postavijo — morda brez vzroka — na stran učencev proti profesorjem, kar se je ravno v zgoraj navedenem slučaju v Waidhofenu zgodilo. Toda o tem naj razmišljajo drugi faktorji. — Danes se splošno mnogo toži nad slabimi uspehi v srednjih šolah. Temu je po mojem trdnem prepričanju kriva politika in podkopavanje avtoritete. Vzgoja brez avtoritete je nemogoča.

Dijak-srednješolec naj torej pusti politiko drugim, starejšim, ker mu vse to nič ne koristi, ampak le škoduje, in ker za javnost še ni sposoben. „Ein jeder bleibe still bescheiden in seinen Grenzen ohne Schaden.“

Še danes se mi neumno zdi, ko se spomnim, kako smo nekoč „pri Gambrinu“ poslušali radikalne visokošolce, Ribnikar, Ažman et consortes, ki so, oznanjajoč radikalno ero slovenskemu narodu, kaline lovili. Kako je že rekel ranjki Levstek nepoklicanemu pesniku? „Drajto, drajto, ne pa pajsem.“ Danes bi rekel: „Knjigo, knjigo, ne pa politiko.“

Drugačna je seveda stvar na vseučilišču. Akademik se strokovno izobrazuje za svoj bodoči poklic; iz vseh naših akademikov bodo prišli naši bodoči politiki. Tudi politika je vednost, a bolj praktična kot teoretična, zato se je treba praktično priučiti. Tu na vseučilišču si je mogoče šele pridobiti tisto široko obzorje, ki mora biti podlaga uspešnemu političnemu delovanju. Akademik, ki namerava nastopiti politično pot, naj se politike uči, naj se zanima za politične dogodke, naj jih presoja sam in naj posluša sodbo drugih. A sam naj se aktivno ne udeležuje politike. Politika je stvar, ki se po večini vrši za kulisami, v tajnih pogajanjih in dogovorih, ki navadnemu gledavcu niso znani; kar nudi dnevno časopisje, to je že gotova scenerija, da ostanem pri podobi, in gledavec, ki vidi samo to scenerijo, bo šel tudi z veliko iluzijo domov. Dogodke, ki se šele odigravajo, je težko presoditi, ker nam navadno niso znane vse sestavine. Mnogo lažje je presojati dogodke, ki so že last zgodovine. Zgodovina, zlasti ustavnega življenja, je predvsem učiteljica političnega življenja.

Kar velja za posamnika, velja tudi za našo dijaško organizacijo. Opetovano smo že ponavljali, da naša akademična društva niso privesek nobene politične stranke, ampak društva s samostojnim programom in samostojnim svetovnim naziranjem. Pač pa katoliško narodno dijaštvo simpatizira s slovensko-ljudsko stranko, ker edino ta stranka deluje v korist našega ljudstva. Naša dijaška organizacija pa je popolnoma samostojna in v svojem delokrogu popolnoma neodvisna. Zato naj se tudi naša akademična društva

udeležujejo aktivne politike le v toliko, v kolikor zahteva manifestiranje principielne solidarnosti.

Politika človeka pozunanji, razdvoji. Naša društva pa imajo namen individualnost v soglasju z družabnostjo poglobiti, dvigniti; predvsem je potrebna vsakemu lastna izobrazba, izobrazba duha in volje, samoizobrazba. Dokler se naša društva tega zavedajo, toliko časa se jim ni bati nikake — krize.

Fr. Trdan.

Nekoliko misli o znanstvenem študiju.

II.

V 2. zvezku letošnje »Zore« sem opozoril na pomen in važnost znanstvenega naobraževanja, ki si ga more pridobiti akademik v vseučiliških seminarjih. Ker pa marsikateremu ni dana prilika, da bi v seminarjih vežbal svoje duševne sile, hočem podati danes nekoliko misli in nasvetov o znanstvenem študiju sploh.

V naši nervozni, hiperkulturni dobi se čedalje bolj poudarja načelo samoizobrazbe. Res, da je knjiga učitelj, toda mlada nerazsodnost dostikrat seže po knjigi, ki je vse prej nego učitelj. Zato je snovanje »znanstvenih klubov« ali »znanstvenih krožkov« daleko-sežnega pomena za srednješolca in akademika. Česar mu ne da šola, mu dostikrat nudi znanstveni krožek, kjer bi se s privatnim študijem ne mogel vsestransko poglobiti, ne najti primernih virov, mu izpolnijo znanstveno vrzel javne razprave, znanstveni referati in diskusijski pogovori.

Katere so glavne vrste znanstvenega dela?

Metodologi dele znanstveno delo v štiri razrede. V prvi razred štejejo poročilo — referat, Berichterstattung.

Kdor hoče v praktičnem življenju uspešno zastaviti svoje moči na polju znanstva, mora sistematično postopati v teoriji, pri nabavi znanstvene naobrazbe. Modrost zahteva, da hodimo dosledno in z jasnim ciljem pred očmi, ki edini more roditi uspeh. Le na trdnem temelju zgrajena zgradba more kljubovati neizgodam.

Začetnik-znanstvenik bo uspešno napredoval, ako si razširi in obogati že pridobljeno znanje z znanjem in rezultati izkušenih mož. Načelo — ne misli, kaj premoreš sam, ampak pomisli, koliko se moreš od prednikov naučiti — ki ga je postavil na shodu akademiške mladine dne 14. decembra leta 1897. Avgust Bebel, znani prvoboritelj nemške socialne demokracije, velja zlasti mlademu znanstveniku. V vaji, v spisovanju in sestavljanju sprva bolj lahkih poročil vidim prvi korak, ki vodi mladega znanstvenika na široko polje znanstva. Kdor hoče doseči kaj velikega, mora začeti z malim.

Poročilo je velike važnosti za referenta samega, pa tudi za krog njegovih poslušalcev, oziroma čitateljev. Poročevalec si s spisovanjem referatov obogati znanje in razširi duševno obzorje, učenjaka-strokovnjaka pa seznani s sorodnimi in drugimi vedami, s katerimi se sam ne more ukvarjati. Poročilo je dostikrat edino in najbolj pripravno sredstvo, ki kaže stanje vsakokratnega znanstvenega raziskovanja in njegovih zaključkov. Potreba po sestavljanju

temeljitih poročil se je pojavila zlasti v novejšem času, ko se je veda specializirala in na vseh poljih tako ogromno narastla, da more dobiti strokovnjak le na podlagi dobro sestavljenih poročil vpogled v sodobno znanstveno stanje drugih strok.

Pri sestavljanju poročila je treba paziti na točnost, jasnost, kratek obseg in veder pregled. Merilo in kažipot je poročevalcu smoter dotičnega znanstvenega sestavka. Cilj, ki ga je imel pisatelj pri zbiranju znanstvenega gradiva, določuje osnutek in način dokazovanja, s katerim mora biti podprta znanstvena razprava.

Poročilo prečestokrat narekuje strast ali pa nevednost. Slovenski pisatelj, ki je priobčil pred tremi leti v »Ljubljanskem Zvonu« svoje načrte »o slovenski znanstveni organizaciji« in uvrstil znanstveno revijo »Čas« v kategorijo strankarskih organov, se mi zdi podoben akademiku, ki so ga Poljaki vprašali o slovenskem znanstvenem stanju. Na vprašanje, ali imamo Slovenci kak znanstven list, je malomarno odgovoril: Nikakega. (»Vede« takrat še ni bilo.) Ko ga pa je neki naš rodoljub opozoril na »Čas«, ki uživa tudi v inozemstvu velik ugled, je dotični »poznavatelj« slovenskega znanstva priznal, da »Časa« ne pozna.

Površno poročilo — največkrat posledica površnega znanja — povzroča znanstvu več škode nego haska. Pavel de Lagarde imenuje učenost, ki veje iz površno sestavljenih referatov, beraško učenost ter pristavlja: »Taka beraška učenost bi naj v znanstvu sploh ne dobila mesta.«¹

V drugi razred znanstvenega dela spada ocena, recenzija. Ocena je navadno združena s poročilom, vsebuje pa nekoliko več kot poročilo. Ocenjevalec označi tudi sodbo, ki si jo je ustvaril o dotičnem znanstvenem delu.

Vprašanje o kritiki je eno najvažnejših, vendar je merilo, s katerim se presojaajo znanstvena dela kaj različno. Glede lastnosti stvarne kritike — resnica, pravičnost, jasnost, blagohotnost — soglašajo metodologi. Kakor pri ustvarjanju sodeb tvorijo tudi pri kritiki podlago zakoni resničnega, dobrega in lepega. Toda posledica neenotnega naziranja rodi neenotno, različno sodbo osnovnih metodično kritičnih načel. Drugače bo sodil delo oni, ki ga presoja z etičnega stališča, drugače zopet oni, ki vpošteva samo estetične zakone.

Lastnosti, ki morajo dičiti objektivnega kritika, kaj lepo označa Johann Michael Sailer v knjigi: »Praktische Logik für den Widerleger, an den Verfasser der sogenannten Reflexion wider die Demonstratio catholica«. Med drugim piše: »Wenn du eine Schrift widerlegen willst, so fordert die Logik von dir, daß du 1. diese Schrift ganz verstehst; 2. in dieser Schrift Irrtümer entdeckt hast, Sätze, die der Wahrheit und nicht bloß deiner Meinung zuwider sind; daß du 3. diesen Irrtum für erheblich und einer Widerlegung wert finden kannst; 4. das Falsche und Unrichtige dieser Sätze ganz offenbar dartuest und 5. so dartuest, daß der Leser entscheiden kann, wer Recht oder Unrecht hat und daß du endlich 6. deine Widerlegung nicht gegen die Person, sondern gegen den Irrtum richtest.«²

Nekaka vsota poljudno pisanega poročila in ocene je tretja vrsta znanstva — poljudna znanost. Poljudno pisana dela so namenjena predvsem onim čitateljskim krogom, katerih duševna izobraz-

¹ Prim. Fonck, Wissenschaftliches Arbeiten, str. 71. Innsbruck 1908.

² Prim. Fonck, o. c. 84.

ba ni kos strogo znanstvenemu raziskavanju, ki pa imajo vendar zadosti razumevanja za znanstveno snov, predelano v njim primerni in prikladni obliki.

Z rastočo civilizacijo in kulturo narašča tudi zahteva po poljudni znanosti. Resnico tega, v zgodovini vedno se ponavljajočega dejstva, potrjujejo lepi uspehi, ki so jih dosegli v vrstah svojih pri-stašev socialni prvoboritelji. Na kontinentu je poljudna znanost najbolj razširjena v Nemčiji. V velikih industrijskih krajih skoraj ni delavca, ki bi ne čital poljudno pisane znanstvene brošure.

Potreba po poljudnem znanstvu je postala tudi pri nas pereča. Naša kulturno-gospodarska organizacija bo stala na trdni podlagi, dokler bomo vpoštevali pri vzgoji in izobraževanju ljudstva popolnega človeka, njegovo telesno in duhovno stran. Pravi vzgojitelj ne zre svoje naloge le v tem, da vzgaja ljudstvo samo telesno in umstveno, pravi pedagog je tudi tisti, ki kaže ljudstvu pot, po kateri se samo izobražuje. Razumen pedagog podaja gojencu v roko orožje, da si ga tudi sam brusi, da ga zna v kritičnem času tudi sam uspešno sukati.

Poljudna znanost je nekak vezni člen med izobraženim znanstvenikom in manj razsodno ljudsko množico. Poljudna znanost odpira obširno polje strogi znanosti. Duševna last poedinih znanstvenikov, ki je sicer dostopna le večjemu ali manjšemu krogu uč-njakov ali podpirateljev raznih znanstvenih podjetij, postane v pri-merni obliki prikrojena, splošna last naroda. Duševni kapital po-edincev obrestuje naraščajoča prosveta ukaželjne množice.

Prvi in glavni pogoj za prikrojenje strogega znanstva v poljudno, je temeljito znanje predmeta. Slovenci zelo radi govorimo o poljudnem znanstvu. Pri mladeniškem navdušenju za poljudno znanstveno delo se pa navadno prezre glavni moment: podlaga poljudnemu znanstvu je strogo znanstvena iz-obrazba. Kdor hoče znanstveno snov poljudno obdelati, mora snov sam dobro obvladati. Pa tudi ko si pribori znanja o dotičnem predmetu, se pojavi nova težkoča, plastika, način poljudnega vpo-dabljanja. Zanimiva tvarina, pisana v poljudni barbarščini, postane čitatelju dolgočasna, knjiga mu ni zvest in prijazen mentor, ampak nadležen balast, ki se ga rad iznebi.

Strogo znanstveno delo, sloneče na znanstvenih zakonih, ime-nujemo znanstveno razpravo. Fonck (o. c. 96) piše: »Im Unterschied von den drei vorhergehenden Arten wissenschaftlicher Arbeit verstehen wir hier unter dieser vierten Art die eingehende Erörterung einer Frage aus einem Gebiete der gelehrten Studien in wissen-schaftlicher Form zum Zwecke einer Förderung der Forschung durch die eigene Arbeit.«

Predmet strogo objektivne znanosti je raziskavanje, utemelje-vanje, obramba in obrazložanje resnice. Njen praktični namen je, sprijazniti teorijo s prakso. Rezultate vede in filozofije uporablja na dejanske razmere ter tako predočuje uporabnost znanstvenega razmišljanja in njegovih zaključkov na življenje.

V današnjih kompliciranih socialnih in gospodarskih razme-rah je tudi znanstvena naobrazba nujno potrebna voditelju-razum-niku. Ljudstvo se vzgaja z besedo in pismom. Dobra knjiga ali ča-sopis rodi dostikrat več uspehov nego cela pridiga lepih besed. Socialni papež Leo XIII. je imel navado, priporočati moč pisane be-

sede. Pišite! Pisana beseda postane lahko last celega sveta, izgovorjena le navzoče množice.

Iz opredelbe znanstvene razprave je razvidno, da vsebuje ta več znanstvenih predpriprav, ki so združene z večjo ali manjšo težkočo. Delo, ki se ž njim gradi znanstvena razprava, je podobno delu marljive bučele, ki leta od cveta do cveta ter nabira medu, da ž njim napolni celico. Sestavljanje znanstvene razprave obsega izbiro teme, zbiranje in predelavanje snovi, urejevanje zbranega materiala in objavo dovršenega dela.

Izbiro teme smatrajo metodologi za najbolj važno, ker tema sama že čestokrat določuje smer in obseg zbiranju, predelavanju ter vpodabljanju snovi. Pri izbiri teme je treba vpoštevati lastne moči in zmožnosti, predštudije in nagnjenje do predmeta. Znamenje predrznosti bi bilo, ako bi se lotil mladi znanstvenik predmeta, ki presega njegove duševne zmožnosti.

S presojo lastnih moči mora biti združen tudi ozir na pomožne vire, s katerimi razpolaga znanstvenik pri sestavljanju znanstvenega gradiva.

Eden prvih pomožnih virov je dobra biblioteka. Država, ki podpira znanstvena podjetja, omogočuje in olajšuje tudi mednarodno izposojevanje znanstvenih del. Vendar se kljub tej olajšavi v provincialnih mestih čestokrat pogreša raznovrstnega in obširnega književnega materiala. Ljubezen do naroda in njegovega ugleda v inozemstvu nas sili, da podpiramo pozneje, ko stopimo v življenje, plemenito stremljenje po ustanovitvi centralne znanstvene knjižnice. Podobno misel je sprožil svoje dni gospod dr. J. Mal o ustanovitvi centralnega arhiva. Kakor centralni arhiv za slovenske starožitnosti, tako bi bila bogata znanstvena knjižnica nekako ognjišče in zbirališče slovenskih znanstvenikov iz vseh strokovnih polj. Obe znanstveni napravi, centralni arhiv in znanstvena knjižnica, prednica vseučiliške knjižnice, bi bile za mladega znanstvenika praktična šola, kjer bi o počitnicah v družbi izkušenih strokovnjakov na najbolj pripraven način združeval teorijo s prakso, spoznaval pod vodstvom knjižničarja arhiv in biblioteko in se tako vsestransko pripravljal na bodoče znanstveno delo.

Podobno nalogo imajo — si licet parva componere magnis — znanstveni krožki. Lista predavanj, ki naj bi bila sestavljena od strokovnjakov in ki bi naj bila članom in gostom vedno v vpogled, ima namen, varovati mlade znanstvenike pred dvema ekstremoma: pred površnim delom in nepotrebno potrato duševnih sil. Na podlagi izbrane teme je znanstveniku delo veliko olajšano. S točnim in kratkim naslovom je dan tudi cilj in smoter znanstvene razprave.

Nabiranje virov in presojevanje njih znanstvene vrednosti je zlasti za znanstvenika - začetnika velike važnosti. Ena temeljita znanstvena razprava postane dostikrat vir in vzrok preiskavanju in proučevanju velikih problemov, da, celih zgodovinskih dob. Znani zgodovinar Carlylle je spisal že v mladosti kratek sestavek o francoski revoluciji. Razmišljanje o njenih vnanjih in notranjih razlogih ga je privedlo do temeljitega proučevanja takratnih francoskih razmer. Po večletnem trudu je izdal eno najznamenitejših zgodovinskih del izza francoske revolucije.

Uporaba virov zahteva veliko samostojnosti. Tu je znanstvenik predvsem navezan nase, na svoje znanje in znanstveno izurje-

nost, ki si jo pridobi z večkratno vajo. Z zbiranjem in vrejevanjem tvarine vtisne znanstvenik svoji razpravi tudi svoj značaj. Slog je tisti karakteristični pečat, ki navadno označuje vse njegove razprave.

Pri zbiranju snovi igra prvo vlogo — kakor sem že omenil — ratio practica. Podpirajo pa jo razne metode. V teku časa sta se udomačili na polju zbiroslovja zlasti dve metodi: Heftmethode in Zettelmethode. Danes prevladuje Zettelmethode. Prvo so uporabljali že stari Grki in Rimljani. Plinij starejši je zapustil 160 strani obsegačo zbirko zapisnikov o zanimivostih svojih potovanj.

V srednjem in novem veku je bila v navadi tudi takozvana »Buchmethode«. Kratke opazke na robu knjige so omogočevale hiter pregled in poiskanje zaželenje tvarine. V svrhu lažjega in hitrejšega poiskanja so napravljali tudi alfabetičen register posameznih robnih opazk, ki so ga od časa do časa izpopolnjevali.

Zmagoslavje eksaktnih ved 19. stoletja je povzročilo tudi na polju metodologije preobrat. Nova »Zettelmethode« je pregnala obe starejši — Heft- in Buchmethode. »Heute wird allgemein die Zettelmethode bevorzugt. Sie bietet nach dem Urtheil aller, die sie praktisch erprobt haben, die größten Vorteile.«¹

Mimogrede eno besedo za srednješolca.

V zadnjih mesecih se je pisalo in tožilo o slabih uspehih zlasti na eni gimnaziji v Ljubljani. Glavna krivda — vsaj tako se je bralo med vrsticami — se je zvrčala na obstoječi učni sistem. Concedo, toda ne v popolnem obsegu! Glavna krivda je po mojem nemerodajnem mnenju v dijaku samem: na eni strani pomanjkanje dijaškega ponosa, na drugi pa premalo energije, premalo zavesti do dolžnosti dela, premalo umevanja za sistematičen, plodonosen študij.

Energičen človek se mora pokazati energičnega tudi v malem, ako hoče doseči kaj velikega, ako hoče postati koristen član družbe — svojega naroda. V privatnih razgovorih sem vedno priporočal dijaku sistematičen študij: napravi si dnevni red in smatraj za svojo osebno čast, da ga izpolnjuješ, kolikor le možno natanko. To je začetek samovzgoje, začetek vzgoje duha in vzgoje srca. Dijak mora nositi v srcu pomembno geslo: hočem — moram. Si potuerunt hi et hi, cur tu non, amice!

Glavno počelo učne metode obstoja v umstvenem spajanju besed, stavkov, da, celih period. To je nekaka znanstvena predpriprava v malem štilu. Ne mislim, da bi moral biti vsak dijak mladi Leibnitz, ki je začel že s sedmim letom delati »ekskurze v samega sebe«, kakor sam piše v avtobiografiji. Toda zdi se mi, da ne stavim prevelikih zahtev, ako trdim, da bi moral biti diarium, majhen dnevnik, vedni spremljevalec mladega dijaka. Tu notri naj bi našli primerno mesto spomina vredni dogodki iz dijaških let, zlasti pa sentence in daljši odstavki naših in tujih pisateljev. Kako lahko je potem sestaviti domačo ali šolsko nalogo in si ustvariti tudi samostojno sodbo. To je prava samovzgoja, tako bi morala postopati učeča se mladina, ako se hoče ponašati z lepim epitetom — nadebudna. Pa o tem več o priliki!

Končno še apel na naše akademično dijaštvo. Ne bo odveč, ako obnovim v glavnih potezah misli, ki sem jih izrekel o priliki ustanovitve daničinega »Znanstvenega kluba«.

¹ Besse-Fonck, o. c. 178.

Tovariši, naša rešitev je v delu. Nadeje, ki jih stavijo naši prvoborniki v našo nadebudno mladino, bomo realizovali, ako se poprimemo marljivega znanstvenega dela. Ljubezen do naroda in narodovega blagostanja nas sili, da združimo in napnemo vse svoje moči. Čim več delavcev, tem več mora biti tudi produciranja, odnosno konsumiranja — to bodi naš ideal. Veliko število delavcev, a malo produciranja se mi zdi potrata duševnega dela poedincev, ki prodajajo pri skupnih sejah svoj duševni kapital.

Uspešnost našega dela pa more podpirati logična sistematika, vztrajnost in delitev dela. Število vnetih, navdušenih »Daničarjev« je danes že tako narastlo, da lahko govorimo in tudi ustvarimo delitev dela. Zastopane so v društvu vse znanstvene stroke, spekulativne in realne. Navdušenih delavcev nam ne manjka, treba nam le ozke združitve in prijateljskega medsebojnega podpiranja.

Ideja o moči in sili medsebojne združitve se je pojavila najprej na socialnem polju. Ko si je vstalo zadružništvo tla v socialnih panogah, se je razširilo na gospodarsko polje. V novejšem času pa je prodrla misel zadružništva tudi v znanstvene kroge. »Najprvo so se združile v nekak kartel vse nemške akademije. Tej združitvi je sledila pozneje internacionalna asociacija skoro vseh evropskih in nekaterih neevropskih akademij. To zato, ker danes ne presega kulturno delo le materialnih sil posameznika ter tudi celih skupin, če imajo velik delokrog, to delo potrebuje tudi skupne direktive. Pa še nekaj. Sedanji nemški cesar se zelo trudi, da bi postale med Nemci in Amerikanci razmere, ki bi omogočile izmenjavo učnih moči nemških in ameriških vseučilišč. Namen tega stremljenja je brezdvomno razen politiškega tudi to, da se ustanovi ožji stik in da se doseže vsled tega izmenjava idej med obema narodoma. Za misli gre torej tudi tukaj.« Tako dr. Hinterlechner (»Ljubljanski Zvon«, l. 1908, str. 147).

Tovariši! Če kdaj, potrebno je zlasti v današnjih dneh, da nas enako misleče druži sloga, edinost in enakost mišljenja in stremljenja na vseh poljih, zlasti pa še na nerazoranem znanstvenem polju. Vsakdo lahko pripomore k temu zaslužnemu delu: filozofje naj goje modroslovje in mednarodno znanost, naravoslovci naj ne zanemarjajo naravoslovnih ved, pravniki in zgodovinarji pa naj raziskujejo slovensko preteklost, sicer bo tudi nam veljalo očitaneje Kremplja: »Škoda, da so učeni Slovenci samo drugim proso branili, svoje pa vrabcem pojesti pustili.«

Čas zahteva mnogo od nas in potrebna je stroga disciplina. Proč za neslanim kritiziranjem! Kritizirajo navadno taki, ki sami niso za nobeno rabo, a bi si vendar radi priborili kak ugled. Z združenimi močmi se lotimo dela in uverjen sem, da bodo zrlji člani »Znanstvenega kluba« že po prvi dekadi njenega obstoja s ponosom na uspehe in se s čustvi zadovoljstva spominjali »Znanstvenih večerov«.

VISOKOŠOLSKO DIJAŠTVO.

Reforma učnega načrta na zemljedelski visoki šoli na Dunaju.
C. kr. zemljedelska visoka šola je bila sicer že ustanovljena z zakonom od 30. aprila 1872, vendar pa še nima izklesanega, rekeli bi definitivnega programa. Temu je vzrok vpeljava štiriletne učne dobe z učnim načrtom iz leta 1905/6, dočim je prej pouk obsegal le šest tečajev.

Omenjeni načrt ima značaj poizkusnega, začasnega načrta. Posebno veliko trpi na tem, ker je prirojen z ozirom na pomanjkanje šolskih prostorov in moči. Na ta način si je mogoče razlagati, da ima na primer agromom v sedmem tečaju na dan po sedem ur — in to število je še premajhno, ker programatične ure za kemično raziskavanje le za silo zadoščajo, — ali pa, da mora kulturni tehnik v tretjem tečaju po načrtu sedeti petdeset ur na teden, ker je treba še lepo število ur pridejati k vsakim konstrukcijskim vajam. K temu se pridružuje še občutno pomanjkanje prostorov, posebno risalnic, ker število slušateljev vzdržema narašča. V tem oziru bo pa kmalu bolje, ker se prizidava novo poslopje. Razmeroma je učni načrt gozdarskega oddelka najbolj zaokrožen.

Vzrokov je torej dovolj, da se gibljejo reformne moči tudi na zemljedelski šoli zdaj, ko je šolsko vprašanje na površju. Omenjam le, da se čujejo v Nemčiji in pri nas nasveti, naj bi se izpremenil sistem tehničnih šol. Ena struja zahteva več teoretične, druga več praktične izobrazbe. Seveda bo zadel tisti pravo, ki bo oboje združil, toda pri učnem sistemu je odločilno, katera stran naj se vzame za podlago.

Profesorski kolegij zemljedelske šole je bil vedno pripravljen ozirati se na želje slušateljev glede izprememb, sicer je pa tudi čakal na iniciativo od te strani, pač v veri, da tisti najbolj ve, kje ga čevelj žuli, ki ga nosi. Manjše, nebitvene izpremembe so se večkrat izvršile.

Letošnji zimski tečaj so pa agronomi nastopili z večjimi izpremembami. Vršilo se je zborovanje agronomov vseh letnikov, na katerem je prišlo po sporazumu do nekaterih zahtev, naslovljenih na profesorski kolegij. Tekom debate se je pokazalo, da so med navzočimi zastopane v glavnem tri smeri, — ako se ne oziramo na posamezne predmete in posamezne nezadovoljnosti.

Predvsem so bili slušatelji nezadovoljni s časovno razporeditvijo nekaterih predavanj, ki so v zvezi med seboj. Osnovna tvarina, ki je podlaga za drugo predavanje, se bere šele vzporedno z drugim. Druga predavanja bi si zopet morala neposredno slediti, pa so razmetana po različnih tečajih prvega in zadnjega leta. Tako dijak izgubi pregled čez snov in mora isto reč ponavljati.

V drugi vrsti so slušatelji zahtevali, naj bi se opustili obligatni kolokviji iz nekaterih predmetov, ki so za agronoma manj važni, na primer meteorologija. Cela vrsta enournih predavanj naj bi se zlila v enotno predavanje; dijak namreč vsled teh stranskih specializiranih predmetov lahko izgubi iz oči svoj cilj. S tem bo dijakom mogoče porabiti več časa za kemijo, ki je za agronoma danes neobhodno potrebna; zato naj bi preosnovali kemični laboratorij in dali možnost za res znanstveno raziskovanje. Omenjam, da je tudi profesor v. Schullern izrazil v »Landw. Zg.« misel, naj bi se na visoki šoli polagalo več važnosti na osnovne teoretične predmete.

Nasproti temu so nekateri gotovo šli predaleč, ko so zahtevali, naj bi se vršila na visoki šoli predavanja praktičnega značaja, na primer o vpregi, zelenjarstvu itd.; za take reči je praksa najboljše predavanje.

Sluša telji so tudi z obžalovanjem konstatirali, da edina poljedelska visoka šola v Avstriji nima pošteno urejenega gospodarstva. Poizkusno posestvo je namreč komaj kmetija srednje velikosti, torej premajhno, da bi mogli tam namestiti v svrhu študiranja živino različnih pasem. Zahtevali so tudi, da naj se odloči živinozdravilstvu širše polje, ker dveurno tedensko predavanje ne zadošča.

To bi bila površna slika reformnih stremljenj naših agronomov. V koliko so upravičena, najlažje presoja jo agronomi v praksi. Ti naj bi se oglasili k besedi. Na ta način bodo zahteve dijaštva izgubile značaj enostranosti, c. kr. zemljedelska visoka šola bo pa dobila izklesan napredek, pomenjajoč učni načrt.

A. Bernik.

Iz Krakova. Zanimivi pojavi se kažejo na jagelonski univerzi v Krakovu. (Prim. Prąd IV. 1.) Odkar so pogoreli tamošnji radikalni dijaki s svojo akcijo proti prof. Zimmermannu, na vso moč iščejo prilike, da bi pokazali svoje nasprotstvo napram senatu. — Meseca avgusta lanskega leta je poslal akademični senat profesorja Czerkawskega na marijanski kongres v Przemysl kot svojega delegata. In kaj se vam zmisli radikalna mladina? Sestavila je protest, ki ga je podpisalo šest društev in ga poslala na senat, češ akademični senat je predstavitelj ne samo profesorskega zbora kot takega, ampak tudi vseučiliške mladine: profesor Czerkowski bi bil smel nastopati v Przemyslu le tedaj, če bi ga bila poslala tja kot zastopnika akademična mladina. — Daleč smo že prišli! Čuditi se je le senatu, da je ohranil v očigled taki predrznosti mirno kri. Katoliški dijaki so seveda protestirali proti nastopu radikalne mladine, ki na papirju ni istovetivna z našimi radikalc, dasi bi ravno z ozirom na take čine ne bilo težko dobiti primere. Nekatera društva so se kmalu nato začela sramovati svoje logike in preklicala podpis na omenjenem protestu.

L. S.

Slovanski jeziki na jugu. (Prim. Stud. Hlidka IV. 5.) V Belgradu se je ustanovila šola za slovanske jezike. Za enkrat poučujejo v njej le ruščino, poljščino in češčino, čez kratko bodo uvedli tudi pouk v ostalih slovanskih jezikih. Na Bolgarskem je vpeljana sedaj ruščina v vseh razredih na vseh srednjih šolah s tri- do štiriurnim poukom na teden, dočim se je preje poučevala le eno uro v tednu in še to le v poslednjih razredih. Na univerzi v Sredcu, kjer obstoji dosedaj stolica ruske literature, nameravajo ustanoviti v kratkem tudi lektorate za druge slovanske jezike.

L. S.

Stud. Hlidka je prinesla v šesti številki lanskega leta lep opis Ljubljane. Pisec, g. Doroslav Liska, podaja sicer kratek, a jedernat članek o najvažnejših znamenitostih kranjske metropole. Seveda bi se dalo napisati o tej temi neprimerno več, vendar nahajamo na pičlo odmerjenem prostoru najglavnejše statistične podatke o raznih mestnih napravah, o cementniških delih, o zgodovinskem početku itd. Še bolj pa nas veseli dejstvo, da hodijo naši Čehi sami med nas; tako bodo vsaj uvideli, da ni vse res, kar jim natveze o nas njihovo napredno časopisje.

L. S.

V minulem zimskem tečaju je štela »Zarja« 22 rednih članov, enega gosta in sedem starejšin, ki prihajajo v društvo in na občne zборе. — Vršilo se je pet rednih občnih zborov in pet prijateljskih sestankov s tremi predavanji. (»Politično življenje Slovencev v prvi polovici preteklega stoletja.« — »Kulturno delo slovenske katoliške inteligence.« — »O naših

srednješolskih organizacijah.) Odborovih sej je bilo 11. — Knjižnica se je pomnožila za 110 del in šteje sedaj 796 knjig. — V društvu obstojajo trije klubi: organizacijski (načelnik tovariš Detela), obrambeni (načelnik tovariš Rueh) in nanovo ustanovljeni »klub filologov« (načelnik tovariš Lovrenčič). V zadnjem je predaval tovariš Lovrenčič »O cerkveni pesmi v 18. stoletju« in tovariš Sivec »O vzgoji«. — Promovirala sta v tem tečaju doktorjem prava star. B. Schaubach, sodni praktikant v Gorici in star. France Logar, deželni konceptni praktikant v Ljubljani. Vrlima starejšinama »Zarja« najiskrenejše čestita. — Izročil se je društveni trak vlč. gospodom dr. Antonu Zdešarju, Janezu Kalanu in Vinku Vodopivcu, ki jih je izvolila »Zarja« svojim častnim starejšinam. Tudi za tečaj so »Zarjani« živahno delovali v katoliškem izobraževalnem društvu »Kresu«. Predavanja so se prirejala redno vsako nedeljo; predavali, so vlč. gospodje: Ljubša in dr. Zdešar, star. Puntar, Ogrizek, dr. Kotnik ter tovariši Hodžar, Arnšek, Rupnik in Žvokelj. — Izvrstno je deloval v »Kresu« socialni tečaj pod vodstvom star. Puntarja. Obiskovalo ga je 30 do 40 navdušenih vrljih fantov. Poučna predavanja vsake stroke so se prirejala vsak teden, in sicer so predavali iz »Zarje«: star. Puntar in Oberman, ter tovariša Hodžar in Žvokelj. Vodili seje in predavali so tudi fantje iz »Kresa« sami. Glavni namen tega tečaja je bil, podati obiskovalcem dovolj izobrazbe, da zamorejo, ko pridejo v domovino, samostojno in uspešno delovati v prospeh katoliške misli. — Petje sta poučevala v »Kresu« star. Juvan in tov. Detela. — Knjižnico S. D. Z. v »Kresu« je vodil tov. Rupnik, »Čebelico« pa tov. Žvokelj. — Načelnik »Orla« je tov. Krambergar, »Dekliško zvezo« pa vodi star. Ogrizek. — S pomočjo »Zarjanov« se je priredilo v društvenih prostorih več dobro uspelih veselíc. Vse svoje moči pa je zastavila »Zarja« v procvit društva Sv. Marte, katero je vodil kot podpredsednik star. Ogrizek. — V kuratoriju za upravo društvene hiše so bili še tovariša Rueh in star. Kovač ter vlč. g. dr. Zdešar in g. Rojnik. Knjigovodstvo je urejeval tov. Hodžar. Ker je društvo še mlado in ima tudi gostilno v svoji upravi, je potreba posebne požrtvovalnosti. Delo, ki ga vrše tu »Zarjani«, je ogromno in silno odgovorno. — Slovensko katoliško akademično tehnično društvo »Zarja« si je izbralo za letni tečaj 1912 sledeči odbor: predsednik tov. iur. J. Hodžar; podpredsednik tov. iur. L. Remec; tajnik tov. med. Z. Jošt; blagajnik tov. med. J. Rebernik; knjižničar tov. phil. J. Sivec; gospodar tov. J. Gombotz; odborniški namestnik tov. L. Krambergar.

SREDNJEŠOLSKO DIJAŠTVO.

Štrajk srednješolskega dijaštva na Hrvaškem. Mnogo se je že pisalo o tem štrajku v dnevnem časopisju, ali zdi se nam, da živimo še v dogodku samem in še ne moremo imeti pravega pregleda čezenj. Hrvaški narod bridko čuti težo madžarskega jarma in se ga hoče otresti. Koncem preteklega leta je pokazal, da ne mara tuje roke nad svojo glavo. Navzlic dejstvu, da se je pri teh volitvah posluževala vladna (madžaronska) stranka vseh mogočih nepostavnih sredstev, da je delala pod okriljem policijskih sabelj in orožniških bajonetov, je bila vendar sramotno poražena. Prišel je novi ban, a ž njim nova nasilja. Zagrebški vseučiliščniki so sklicali na vseučilišču zborovanje, na katerem naj bi se govorilo o položaju na Hrvaškem in o reciprociteti zagrebškega vseučilišča. Toda rektor Domac jim je zaprl pred nosom vhod na vseučilišče, istočasno se je

navalila policija na neoborožene akademike, kateri se pa niso branili, ampak — stoječi na rampi rama ob rami — zapeli »Lijepa naša domovina«. Pesmi niso dokončali, ker so jih razgnale policijske sablje. To brutalno postopanje je podžgalo vso hrvaško javnost in glasovi zgražanja so se čuli po celi Evropi. Ni čuda, če je iskra odpora razvnela tudi mlada srca na srednjih šolah, da so začeli štrajkati in s tem pokazali svojo nezadovoljnost. Začelo se je v Sarajevu, kjer bi bil en dijak skoro izgubil življenje, od ondod se je širil skoro po vseh hrvaških srednjih šolah: v Zagrebu, Splitu, Dubrovniku, Mostarju, Banjaluki, Travniku, Osjeku, Vinokovcih, Belovaru, Varaždinu, Sušaku itd. Štrajki so trajali navadno samo en dan. Tudi se je mnogo pisalo, da so gotovi faktorji uprizorili ta štrajk in izrabili srednješolsko mladino v svoje svrhe, na čemer bo najbrže precej resnice, vendar moremo reči danes, ko nam še niso znane vse podrobnosti tega izgreda, da je povod štrajku v prvi vrsti neznosnost javnih razmer v Hrvatski, kjer madžarska vlada sestavno in na vseh poljih po osebi »hrvaškega« bana šikanira in izsesava narod.

Danica. Zadnji občni zbor, ki je bil obenem slednji v zimskem semestru, se je vršil dne 12. marca in nam podal sliko društvenega delovanja. Tovariš predsednik je poudarjal, da zanimanje za društvo in sploh za organizacijo ponehava, da ni več tiste agilnosti in medsebojnega tekmovanja kot pred nekaj leti. Čeprav šteje »Danica« 68 članov in bi se delo v društvu lahko vršilo v večji meri kot kdaj poprej, so vendar spali razni klubi, nekateri se niso sploh sestali. Par klubov je životarilo. Splošno se opaža, da so se dijaki poprijeli strokovne izobrazbe, kar je gotovo najpametnejše, a pri vsem tem ostane še vedno dovolj prostega časa, da se more član v društvu udeleževati, posebno še v strokovnih klubih, ki nudijo članom mnogo ugodnosti, da se res temeljito posvete svojemu študiju. Po strokah razdeljeno je bilo v društvu 32 juristov, 12 filozofov, 8 medicincev, 6 agronomov, 3 tehniki, 3 veterinarci, 2 eksp. akademika in 2 teologa. Starejšin je 109. Odbor je reševal tekoče društvene zadeve v 11 rednih sejah. Občnih zborov je bilo 5. Udeležba pri akademični kongregaciji je bila povprečno zadovoljiva, od začetka semestra številnejša, potem pa je obisk čedalje bolj pešal. Tekom tečaja je izstopil en član, odbor pa je izključil enega člana z omejenimi pravicami, ker se ni udeleževal društvenih prireditev. Delo v »Straži« ni zaostajalo za delom prejšnjih let. Predaval se je sedemkrat, in sicer: g. star. J. Mazovec: O Tripolitani; tov. V. Vrtovec: Ruska Poljska; tov. A. Skubic: O domovinski ljubezni; tov. Resman: Zemlja in njene formacije; tov. S. Gruden: Vražarstvo in čarodejstvo pri Slovencih; tov. Izidor Cankar: Oton Zupančič in g. star. Fr. Stele: Pregled čez slovensko literaturo. Tovariši pevci so sodelovali s petjem. 2. svečana se je uprizorila v češkem Narodnem domu ljudska igra: »Domen«, ki je uspela. Blagajna je izkazala v celem tečaju 1480 K 21 vin. dohodkov in 1398 K 21 vin. stroškov, prebitka 82 K. Pismeni promet je znašal 287 pisem: odposlanih 138, došlih 149. Za 36. tečaj se je izvolil sledeči odbor: predsednik cand. iur. tov. Pokoren; podpredsednik cand. iur. Jožko Dolinar; tajnik stud. phil. Jakob Sajovic; blagajnik stud. med. vet. Ivan Žgur; I. knjižničar stud. phil. Franc Koblar; II. knjižničar stud. phil. Ivan Prijatelj; zapisnikar stud. med. Joško Kos; gospodar stud. iur. Zdravko Sibitz; arhivar stud. ing. Gabrijel Majcen; revizorji: stud. med. Anton Torkar, stud. iur. Ivo Šušteršič in stud. phil. Franc Požlep.

GLASNIK.

Boj pornografiji! Po celem kulturnem svetu se slišijo zadnji časklici: Boj pornografiji! Vsi izobraženci, kateregakoli svetovnega naziranja, so si edini v tem, da je ta židovska hrana za zdravo mladino strup, ki ga je treba odstraniti, če nam je kaj za duševni in telesni prospeh mladine vseh narodov. Le žal, da nastopa ta kvarljivec zdravja narodovega še v mnogih drugih raznovrstnih podobah, ki imajo to skupnost, da donšajo vsled človeške slepote in slabosti špekulativnim in brezvestnim judovskim podjetnikom velikanske dobičke. Od predmestnih gledališč, variétés, kinematografov, preko lascivnih slik in kipov, preko umazane literature pa do še pogubnejših načinov navajanja k nemoralnosti, vsa ta javna in zasebna podjetja, ki se naznanjajo zlasti v večjih mestih na vsakem voglu, so le škodljiv izrodek takozvane kulture.

In vendar bi se dalo živeti brez vseh teh zablodenj zdravega okusa — seve malo število brezvestnih ljudi bi bilo ob tako lepi in tako lahki zaslužek. A žalibog, teh malo ljudi odločuje. Kaj ljudstvo, kaj splošnost, kaj njen interes?

Zakaj to? Zato ker predrznost in nesramnost dandanes največ premoreta, pohlevnega ljudstva pa kdo bi se ga bal, kdo bi se briga za pravo korist mas? Na eni strani tista peščica koristolovcev, ki hladnokrvno preračunajoče gleda le na svoj dobiček, ki pa se šopiri tako na borzi, kakor v zadnji oštariji, na drugi strani pa milijoni tistih, ki dan na dan lahkomi-selno izdajajo težko prislužene novce, za tisto malo omame, za tisto malo naslade, bodisi telesne, bodisi duševne. Na eni strani peščica tistih, ki grmi proti vsem mogočim socialnim in zlasti cerkvenim institucijam, ki da so poguba in sramota za človeštvo, dosegajoč s tem hkrati dva namena: prvič, da zakrijejo in maskirajo sebe kot pravega sovražnika ljudske sreče in drugič, da jemljejo kolikor mogoče vpliv tistim faktorjem, ki so jim še zadnja ovira na potu do neomejenega gospodarstva in ki imajo še moč in malo volje, da jim časih prekrizajo nečedne račune. Na drugi strani pa tisoči in tisoči takih, ki pohajajo moralno skrajno dvomljive lokale, ki ne znajo boljše porabiti prostega časa kakor s tem, da presede cele večere po kavarnah ter pregledujejo celo kopo raznih »Witzblattov«, od največjega pa do najmanjšega, ki so povečini skrajno obskurni, obskurni tako, da je ne dolgo tega celo neozkosrčna nemška vlada prepovedala enega izmed njih, nazadnjaška Avstrija ga pa seveda tolerira, dasi izhaja v njeni sredi. Skratka, na eni strani neznanska prefriganost, na drugi nerazložljiva kratkovidnost.

Najžalostnejše na stvari pa je, da se kvari na ta način zlasti mladina, up in strah bodočnosti.

Dostikrat se čujejo v novejšem času tožbe o raznih pojavih, ki svedočijo degeneriranost mladine; nepotrebno je tedaj — in tudi ni naš namen — povečevati število teh tožb. Vsak razsoden človek, ki nekoliko motri sedanje družbo, lahko konstatira to dejstvo. Treba le iti korak naprej in reči: posledice so tu, odstranimo kvarljive vzroke. To pa je ravno tista točka, kjer se neha modrost in volja modernega človeka: nov dokaz, kako daleč smo že zagazili. Eni, ki veljajo za napredne može in žene, bi se radi čutili vzvišene nad taka vprašanja, bodisi da jim osebno to stanje stvari prija, bodisi da pričakujejo od obče ljudske oslabelosti lažje uveljavljenje svojih načel; a ne mislijo do koncev konca, ne znajo si predstaviti, da bi

ob splošnem propadu nravi bili ravno oni zadnji, ki bi jim cvetla pšenica. Drugi zopet so morda sami zase najboljši katoliki, pa ne znajo uveljavljati svojega mnenja; so prekonceilantni, so predobri, časih tudi preudobni. Rajši puste, da se jim pred očmi kvari mladina, da so sami nasprotnikom v zasmeh, kakor pa bi se hoteli z eno korajžno besedo zameriti kvarljivcu, ki bi jih utegnil zato nagnati v svoji znani predrznosti z omejeci ali s čim podobnim. Vsakdo se boji biti takozvan prenapetež, medtem ko ga drugi baš s svojo prenapetostjo vstrahujejo. Gotovo je, da moremo zmagovati mi le v boju; če držimo roke križem, je to znak nazadovanja in naj si bodo stvari na videz še tako ugodne za nas. Dokazov nam nudi najnovejša zgodovina več ko dovolj; pokažemo naj le na Dunaj, ki nam je bil tudi sicer v mnogem pred očmi.

Zakaj smo se razpisali o tem? Zato, ker vidimo v zadnjem času, kot smo omenili v začetku, marsikje gibanje proti temu socialnemu zlu, gibanje, ki je pa vse preboječe, vse prepolovičarsko. Ponekod so se zavzeli proti kinematografom, drugod proti umazanemu tisku, ampak celega kompleksa teh zgoraj naznačenih vprašanj se ne loti nobena zakonodaja.

V Avstriji smo dobili nedolgo tega odlok finančnega ministrstva, ki prepoveduje podrejenim prodajalnicam (v glavnem torej trafikam) razpečevanje pornografičnega blaga. Gotovo se je odločilo ministrstvo k temu koraku še-le na podlagi številnih pritožb in resolucij od strani mladinskih prijateljev. Pa ali ni ta korak lep dokaz za opisano polovičarstvo? Uboge trafike so le neznamenit del trgovine s takim blagom, samostojne trgovine se lahko smejejo v pest in zdi se skoro, da sedaj nalašč razstavljajo še bolj drastično »malarije«.

Drug način si je izbralo naučno ministrstvo in mestni svet v Würtembergu. Voditeljem šol se je zaukazalo, naj pazijo, da ne bodo knjigarne, kjer kupujejo učenci, niti prodajale, niti razstavljale nemoralnih knjig ali razglednic. V slučaju, da bi opomin ravnateljstva dotične šole nič ne izdal, ima to pravico pod disciplinarno kaznijo prepovedati svojim učencem kupovanje v taki trgovini. To sredstvo je nekoliko izdatnejše, zakaj kjer gre za materialne interese, tam se te vrste ljudje radi uklonijo.

Podobne vsebine je tudi memorandum, ki ga je poslalo društvo »Ochraňa mládozieť« v Lvovu na tamošnji šolski svet (prim. Prád IV. 1. str. 39), in tam bi bili taki koraki še posebno potrebni.

Pa kaj vse to proti temu že tako udomačenemu zlu? Kakor bi vrgel kamen v morje!

L. S.

LISTEK.

Listnica uredništva. Prihodnja številka izide v običajnem obsegu 20. maja. Zato prosimo cenjene sodelavce, da nam pošljejo rokopise vsaj do 5. maja. Srednješolce vabimo k sodelovanju pri »Srednješolskem vestniku«, telovadce in športnike pa prosimo, da nam pošljejo prispevkov za rubriko »Kultura, telovadba, šport«, ki jo mislimo vstaviti v prihodnji številki.

Domen Otilijev:

Vstvarjanje.

Cip, cip, cip. V tričetrtinskem taktu pada kaplja za kapljo na kamen v oknu in moči medlo steklo v črvivem okvirju. Po oguljeni steni pod oknom pa se zлива dolga sraga na špranjasti pod, kjer se zbira v malo jezerce. Okno je zastrito z železnimi križi; okoli njih se ovija močno rastoči nagnoj in nosi bogate, grozdnate cvetove. Njih duh, pomešan s česminovim, nasiča sobo in zakotni vrt. Soba je temna; skozi edino okno ne prihajajo solnčni žarki, vrata na dvorišče pa nimajo prozornih šip. Ob oknu stoji zelenopogrnjena miza, v kotu v jedva razločnih obrisih postelj s podobami na steni. Klavir in umivalnik sta ob steni v sosednjo sobo. S fantazijo te objame aprilov večer, ko sediš pri mizi in gledaš v cvetje in poslušаш tisto kapljo v tričetrtinskem taktu. In nehote razgrneš pomlad pred seboj in nehote zapoješ pesem o nji, spremljano na klavirju. In čim lepša je pomlad, ki si jo vstvariš, tem lepša bo pesem, ki jo boš pel.

»Spet je prišel večer, ko se misli zberò, da jih napišem in odpošljem. Srečno pot jim Bog daj! Srečnejšo, kakor zadnjič, ko so se morali vrniti. Niso jih videli ljudje; iz samote so bile izšle, v samoto so se vrnile. Ker je bilo morda njih oblačilo zimsko in je dišalo po smrti, o smrti pa ne sliši človek rad. Oblečem jih v cvetje; raznobarvno bo cvetje, da bodo ti in oni naslajali oči in dušo — in se ne bodo vrnile.«

In kakor je bil prej otožen, tako se je razjasnil obraz pri teh mislih. Spet bo prijel za pero, kajti že dolgo je čutil moč in dolžnost novega vstvarjanja. Ne bo jih obrazil iz ila, ampak v marmor jih bo vklesal, da jih bodo videli, kakor jih vidi on, in čutili, kakor jih čuti on, in se naslajali, kakor se naslaja on.

Vstal je. Sedem korakov je napravil od vrat do postelje in je postal.

»Težak je začetek; pomlad mora biti, ker se ne govori spomladi o zimi, pomlad pa sega čez tri mesece. Zato zbiraj! Tisočkrat so že opisani velikončni in tolikokrat majevi dnevi: oboji so lepi in težko se jim je izogniti. Zakaj pa jih je Bog vstvaril take?«

In snov?

Dolgo jo že nosi v srcu s seboj, vse življenje. Kakor prikrita iskra je tlela v njem vsa tista razburkana leta posvetnega uživanja in kakor visok plamen vse tiste pokore polne dni samozatajajočega življenja. In so bili dnevi, ko je napisal misli in jih poslal, ni pa pisal, kar je govoril tisti plamen v srcu, ko je najlepše plapolal. Zato se je še pogosteje oglasil in silil pešo v roke: Ne išči misli za gorami ali na jugu, ko jih nosiš v srcu s seboj. Kakoršne vidiš, obleci in ne glej na mesec v koledarju: vesele so misli, veselje pa je pomlad.

Tri korake je napravil od postelje do klavirja in sedel na stol. Glavo je podprl z desnico in gledal skozi okno, Mrak je bil v sobi vedno gostejši in kaplja je še vedno cipala na oknu.

In kako obsežno?

»Ne govori resnice, ki je predarežljiv v besedah, in ne opiše natanko, ki jeclja svojih sedem besed. Sladkosti črešenj ne sodiš po dolgosti repov in ne grenkosti pelina po drobnem listovju. Dokler ni sad dozorel, ga ne vtrži, in dokler nisi povedal po resnici vsega, o čemur govoriš, ne odloži peresa. Zlata pot pa je na sredi. Tak naj bo nauk in tako ga drži kakor paragrafe v slovnici.«

Na vrata je potrkalo.

»Prosto.«

»Ako ne motim.«

»Hm.«

»Vrnili so mi, jaz pa sem jedva pričakovala jutrajšnje številke. Najlepše, kar sem vstvarila, zavračajo.«

»In ste prepričani o tem?«

»Da bi ne bila? Vse lepote sem zbrala, ki so mi jih pokazali in sem jih že prej poznala, in vsa jutra sem meditirala in vstrajala, nà, pa obsodijo.«

»In ste pisali o smrti ali o vstajenju?«

»Zakaj o smrti, ko smo že v aprilu! Pomlad je zunaj in veselje, krizanteme pa so že pred zimo ovenele. Mladi smo tudi in čemu bi bili pesimisti? Čas je še.«

»Tako je! V aprilu smo in sedaj ne odpada listje.«

»Luč Vam prinesem in pokažem, da boste sodili. Saj dovolite?«

»Le.«

Stopil je od klavirja k mizi, sedel na stol in podprl glavo z obema rokama.

»Njej so vrnili, ker je govorila o veselju, ki ga morda čuti in vživa, meni, ker sem popisal žalost, ki sem jo zares čutil in vžival. Naj pišem sedaj o pomladi ali o jeseni? Ali so oni umetniki, ki sodijo, ali oni, ki so klesali na marmorju?«

Prinesla je luč in prisledla. Rokopis je dela predenj in čakala. Hotela je spremljati vsak nasmehljaj na njegovih licih, da bi sodila o vtisu. Le enkrat mu je prišel smeh na lice, a ga je takoj utajil. Njej pa se je že zdelo, da je tudi od njega obsojena. Ko je prebral, je rokopis spet zganil — in molčal.

»Torej?«

»Kako so oni obsodili?«

»Tako: Prav čedno zares, a tega niste Vi nikdar doživeli. Ko boste večji, boste govorili o tem. Kakor da bi morala prav vse to doživeti in bi morala biti ravno tako stara, kakor tista perica na stopnjicah.«

»Čedna dela še hvalijo mladost in to delo je čedno.«

»Tudi Vi pravite?«

»Zakaj ne?«

»Pa pošljem drugam.«

»Ni vredno.«

»Kakó?«

»Vsi so taki. Po stanu vprašajo, potem sodijo.«

Molčala sta oba.

»Kaj naj pa napravim?« je vprašala po dolgem času. »Moč in veselje imam do ustvarjanja in še to mi bodo odvzeli.«

»Vstvarjajte, da ne izgubite moči! In ko pridejo dnevi, da jim ne bo stan in starost v opravičilo, jim pošljite! Obrežite pa prej suhe veje in opilite, da jim ne daste povoda v ničemur! Kar sem skusil, govorim.«

»In vstrajate še sedaj?«

»Vstrajam. Vstvarim in izklešem, ako priobčijo prav, nasprotno tudi prav. V vstrajnosti in popolnjevanju je blagoslov bodočnosti.«

V sosednji sobi se je slišal gospodinjin klic.

»Oprostite, da sem Vas motila!«

»Nič zato.«

Ko je odšla, je vstal in šel po sobi. Misli so vstajale, vsemogoče: vesele in nevesele. Zdaj so slikale tu pomlad, tam spet jesen; oboje misli pa je vzbujal dež, ki je padal na nagnoj in škropil šipe v oknu. Tudi ona kaplja je še vedno cipala v taktu.

»Skoraj, da mi je odvzela veselje s tistim rokopisom. Tako moč sem čutil prej, da bi vstavil vso moč tistega plamena, ki je v mojem srcu, zdaj pa ne vem, ali naj sledim njej ali samemu sebi. Nasvet sem ji dal, sam pa grem drugo pot.«

Sedel je h klavirju. Prste je položil na tipke, a ni udarjal. Njegove misli so se zbirale k novemu vstvarjanju.

»Tako da!«

Ni lepšega časa za vstvarjanja, kakor takšen dan. Zunaj je neprijetno vreme, da blagruješ samega sebe, ki ti ni treba po blatnih potih. Pomlad, ki si jo želiš, si jo bil nasrkal v prejšnjih dnevih in jo zdaj opevaš, po kakoršni spet hrepeniš. Njen duh pa je še na tvojem oknu, kjer raste nagnoj in česmin. Srce je polno misli, ki so se zbrale, da jih oblečeš in odpošlješ ...

Dolgo je pisal. Debelo piko je napravil na koncu in vso stvar še enkrat prebral.

»Tako. Ni ne o smrti, ne o vstajenju, ne o jeseni in ne o pomladi. Tudi veselja in žalosti ni v njej. Srečno pot vam Bog daj! Kakor ste se zbrale, sem vas napisal in tako vas pošljem.«

Zalepil je kuverto in jo oddal.

Čez sedem dni pa je bila natisnjena v leposlovni reviji novelica z naslovom: »Vstvarjanje«, na desnem robu pa so stale kot motto besede znane pesnika: »Oni imajo nazore!«

V. Narte:

Tihi trenutki.

„Nocoj govôri, moja duša,
skrivnosti svete vse razkrij,
glej, srce močno te posluša,
minuta sladka — govori ...“

In rahlo potrkalo, rahlo odprlo —
in zvezde in vihro in moč
in temo in solnce in strah je zazrlo
srce skoz polnoč ...

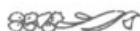
„Jaz — duša! — In beseda moja
ni lahka — resen moj smehlaj —
pogledi — bliski nepokoja —
poti ne iščejo nazaj ...“

A poti moje v noč, v viharje
molče še tvoje križajo
in misli se prek daljnje zarje
resnici — solncu bližajo ...

— In ... “ „Moje pravice in moja nebesa,
vse moje presladke vezi?“ ...
„Pogazim!“ — „... Odpoved? — Tvoj govor pretresa
kot treski noči!“

In sredi noči in sredi vprašanja
in sredi nejasnih brezmej
odklepa se srcu vprašaj kakor sanja:
„Poslušaj naprej?! —“

Srce je zazrlo vso moč in čutilo
vso težo pravic in zahtev —
v trepetu in grozi, v ljubezni molilo
presveti odmev ...

Savin Rusmir:

Kakor lahen dih ...

Kakor lahen dih,
kakor sen mehák
prišel je spomin ...
Duša je vzdrtela,
tiho zasanjala
o nekdanjih dneh ...

Kakor lahen dih
je odšel spomin
in izginil sen.
Duša se vzdramila
in se prebudila,
in spoznanje bridko
je ranilo jo. —

Pridite nazaj
lepi prešli dnevi,
in če ne pa vsaj
vrni se nazaj
sen o prešlih dneh! ..

France Bevk:

Križ.

Tam sredi polja križ stoji
in Kristus z nagnjeno glavo
razteza roki na obe strani
in troši blagor na zemljo.

In mimo gre, betežen na telesu,
ubog in reven, v duši ves bolan,
pa se pripogne z glavo k lesu
in zdrav je, komaj se dotakne ran.

O polje, polje, sredi polja križ —
ti sveto se mi zdiš kot božja pot,
tako vse blizu je ob tebi paradiž
in poln dobrot Gospod! ...

Zaplaški:

Ob žetvi.

Do tal priklanja se pšenica,
v nji mak — lahan dihljaj,
glasno pedika prepelica,
vse polje — zlat migljaj.

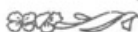
Srpovi ostri zabliščijo,
pšenica pada, mak ...
rokavi devam se belijo,
jaz vriskam ... plaka mak.

Savin Rusmir:

V parku.

Ah duša glej! —
Visoko v zvezdah nebni svod žari,
oj v zvezdah, v krasnih teh očeh nebes, —
in vodometa šumlja in žubori,
kot da bi pravil bajke tajnostne
in razodeval mi skrivnost noči.
Narahlo drévjé v vetriču šumi
in tam nekje v grmovju in goščavi
se tiha pesem slavčeva glasi,
ki pluje v daljo z zadnjimi glasovi. —
Ah, duša, glej krasoto to skrivnostno
in pij iz nje omamljivi opoj,
zaduši v njem pekočo svojo bol,
ki biva v tebi tajno a bolešno,
razvnela buren in skeleč razdvoj.
Ah, duša, v tajnostnem vsemiru se umiri
in vsaj sedaj pozabi svojo bol! ...

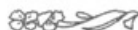

Rušinov:

Čudno.

Čujte, fiziki so našli čudno čudo:
Iz malega atoma zraste ti telo,
iz malo upa tisoč nad,
iz vinarja cekinov kad.

Malo upov imam, jutri zraste jih sto
— in spet bodem lahko upal sto let.

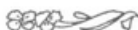

Bogumil Gorenjko:

Pomladno vprašanje.

Pa zdaj oživele
so tiste poljane,
prijatelji, spet,
kjer mi smo cveteli,
ko solnce sijalo
nam mladih je let!

Pa v koliko srcih
cvete pač še tista
prelepa pomlad,
brez tuge, brez boli,
kot nam je cvetela
o bratje, takrat?

N. St. :

Zapuščena.

V gosto meglo sem zavita,
solnčnih žarkov tuja hči,
lica rano ovenela
pere rosa iz oči ...

Vere nisem izgubila,
upa jo obseva žar,
le ljubezni polna duša,
bridki je sprejela dar.

Če stopila sem čez mejo,
— pot vodila me je tja —
s pota nisem še krenila,
ki v življenje me pelja.

Nične misli! ... saj pred svetom
prazen je zagovor moj.
Vsak po delih le me sodi ...
s prstom kaže za menoj ...

Pod trpljenja zgodnjo slano
moja duša ne ječi,
nekdanj živa in plamteča,
trudna zdaj, ko grob molči.

A. B. :

Jutro.

Vzkipela zarja izza gor rumena,
iz polja vriskajoč se dvignil je škrjanec
in rosno jutro z biseri pretkano
se zavihtelo mlado je v stremena —
in čez smejočo se poljano
vihral je zlati vranec ...

Razpletla sapa jutranja mu grivo,
da je vihrala v dan — zastava zlata —
Odpahnil kmet je hišna vrata
in z voli radosten je šel na njivo ...

Ej, zarja zlata, v rožno jutro,
kjerkoli jezdi, nosi blagoslov
in samo radostno življenje
in samo živo koprnjenje,
do luči, solnca klic njegov ...

Vihra mu razkodrana zlata griva
in vsa trepeče v dolu njiva, plodna njiva,
oj, kmetič, kmetič črno zemljo orje,
oj, kmetič, kmetič dobro zemljo orje ...

Bogumil Gorenjko:

Pozdrav polja svojemu † pesniku Murnu.

1.

Ko že svet ves sanja,
okno temne hiše
razsvetljeno še naznanja,
da še čuje on.

Oj kako bi on ne čul?
Duša šla mu v vas je
tja v pšenično polje,
kakor dete k materi.

Toda polje, temno polje
je otožne misli sanjalo,
da se žito, zlato žito
v boli k tlom je klanjalo.

In te sanje našle v duši
lahen so odmev,
poln bolesti, slutnje temne,
da se duša je vrnila
bolna bolj ko prej.

2.

Kot krvave solze
mak med pšenico žari —
oj ko čez polje si šel,
si zaplakal jih ti!

Težko ti bilo je
iti iz kraja tega,
iti iz raja tega,
kjer ti je duša
bila doma,
pa se je skrčilo
v prsih srce,
pa zaplakalo krvave
solze —

3.

Pa v polju se čudo godi:
oj vsak večer,
ko pride mir
povsod drugod,
med klasjem vsak mak oživi.

In tajni se čuje šepet,
kot pesem, ki v srcu brni,
ki poti iz srca ji ni,
ki manjka ji pravih besed.

In srce, ki roma čez polje,
nemirno in bolno tako je,
da v rujne cvetove makov izjokalo
vse boli bi svoje.

4.

Kar čez noč
v gredi kmetska roža je vzcvetela.
Za polnoč
pridi in zapoj ji pesem kmetsko
kot nekoč!

Oj utrgaj cvet,
komaj ti je dvajset let,
za klobuk pripni
ga za trak,
da bo vedel vsak,
ko boš jutri šel kosit,
da imaš dekle! —

Toda tebe ni!
Sama roža kmetska sanja,
v nočnem vetriču se klanja,
in nihče ne zna ji peti
pesmi kmetske
kakor znal si ti!

5.

„Kje je on“, sprašuje polje
deklico, ki pod večer
s pisanim gre škafo
do studenca po vode.

Kje ostal je? Kot škranjčka
sem redilo ga,
s pesmimi sem kmetskimi
odgojilo ga!

„Kje je on, ki pod večer
pipo si kovano je našgal,
pa zavriskal in zaukal,
pesem kmetsko mi zapel?

Pa škranjček odletel je
daleč v južni gaj,
pa ga lovec krut ujel je,
in ne bo ga več nazaj!“

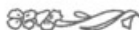

Gojmir:

Svet žalostnih.

Upógnjeni hrbti, žuljave roké
to nas — proletarcev — so znaki
in sólze, ki jih je rodilo gorjé,
in plahi ti naši koraki.

Veselja za nas na tem svetu več ni!
Živimo samó, da trpimo,
in nade nobene za nas več je ni,
da se iz teh sanj prebudimo!

R—slav:

Novomeški „purgarji“.

O višnjanskem polžu ste gotovo že slišali, o kostanjeviškem podkovanem krapu morda že tudi, toda o novomeških purgarjih najbrže niste še slišali: dovolite mi torej, novomeški purgarji, da razglasim vašo slavo širom naše lepe domovine, katero braniti je bil vaš davni, davni namen.

V letu, ko so si purgarji pridobili svetovno slavo, je bil njihov načelnik, vse časti vredni čevljar Urbas — v tistih časih namreč so bili rokodelci veliko bolj čislani kakor v dandanašnjih, pohujšanih časih.

Tisto leto, ko je načeloval Urbas, so obhajali spomin nesrečne smrti za purgarje velezaslužnega krojača Naprstnika, ki se je bil pred petimi leti vsled nesrečne ljubezni sam nataknil na svojo najdaljšo šivanko.

Naprstnik si je bil — kakor omenjeno — stekel za purgarje nevenljivih zaslug, zato so hvaležni purgarji sklenili, da ob petletnici korporativno obiščejo njegov grob in tam trikrat ustrele — rajniku v čast.

Urbas je pometal šila in kopita v kot — da, celo kneftra je v veliko veselje vajenca Lipeta počivala zvita nekje pod klopjo — in pripravljaj vse potrebno za slavnost.

Napočil je dan, na katerega si je bil pred petimi leti krojač Naprstnik vzel življenje. Bridke sablje ob stegnih, smrtonosne puške na ramah, v okračenih uniformah: tako so se zbirali novomeški Martovi sinovi — purgarji — v gostilni pri Točku. Tu si videl mlade, cvetoče obraze z nadebudnimi brkicami pod nosom, resne moške postave in častitljive starčke z lasmi in bradami, belimi kakor sneg.

Zadnji je prišel Urbas, spil v naglici tri vrčke piva — »za prvo silo,« je rekel — ter začel postavljati moštvo v red. Njegovo sokolje oko je brž zapazilo vsako napako.

»Jaka, tvoja sablja je rjava; zakaj je nisi osnažil?«

»Če je pa nisem mogel; 'ona' je zelenjavo sekala ž njo, zdaj se pa ne da več osnažiti.«

Načelnikovo oko je iskalo dalje.

»Janez, bluzo zapni, ali ne vidiš, da je spredaj odpeta?«

»Eh, oh,« je stokal Janez, debel gostilničar, »ko je pa povsod preozka.«

Končno so bili vsi lepo v vrsti, kakor so baje hiše v Trsti.

»Kovač, le dobro glej, kaj delajo drugi, da nam ne napraviš sramote!« je še zabičeval strogi načelnik.

Kovač je bil namreč gluh kakor zemlja.

Še enkrat je Urbas pregledal svojo četo, nato pa izdrl bridko sabljo.

»Stopaj!«

Polovico nog — nekaj levih, nekaj desnih — se je premaknilo, a uravnati se niso mogle. Nastala je babilonska zmešnjava nog; šele po daljšem času je vsakdo spoznal, katere noge pripadajo njemu, in jih spravil v red.

Korakali so proti pokopališču. Splošno je šlo dobro; sempatja je kdo zaklel, ker mu je tovariš za njim stopal na peto, in se je kdo spodteknil, ker se mu je sablja zapletla med noge, a — kakor rečeno — splošno je šlo dobro.

Na levi strani vhoda na pokopališče so pričakovali purgarje okrajni glavar, mestni župan, magistrat in mnogo gospode.

Ko so prikorakali purgarji do te odlične skupine, se je načelnik Urbas obrnil, visoko dvignil sabljo, hitro pogledal, katero roko ima na oni strani, kamor je hotel pozdraviti, ter zakričal:

»Desno glej!«

Vse glave so se okrenile na desno — proč od odličnih oseb.

Smeh se je začul tu in tam, a Urbas je že korakal v svoji navadni poziciji in ni vedel, komu velja smeh, pač pa si je slikal v srcu, koliko vrčkov piva bo spil na račun mestnih očetov, ker jim je izkazal tako čast.

Grob krojača Naprstnika je bil lepo okrašen in ozaljšan; na njem je bil nalašč za to priliko postavljen kamen z napisom:

»Kedo je pač kriv,
Da nisi več živ? —
Da nisi več živ,
Le sam ti si kriv.«

Pri grobu so se purgarji ustavili, načelnik njihov, častivredni čevljar Urbas, pa je vtaknil bridko sabljo v nožnico, stopil prav na grob ter začel ganljivo govoriti.

O govoru samem zgodovinski viri žalibog molče; ustno izročilo pripoveduje, da je čevljar pričel tako-le:

»Kedo je pač kriv,
Da nisi več živ?«

O vsebini govora nam ustno izročilo ne poroča, pač pa o koncu; končal je govornik po ustnem izročilu z naslednjim vzklikom:

»Da nisi več živ,
Le sam ti si kriv!«

Govoru je sledil tak aplavz, da so se mrtveci obračali po grobeh, misleč, da je sodni dan.

Urbas je dal povelje nabasati puške. Tačas pa še niso imeli pušk na patrone, ampak še stare, katere so morali basati s palico. Vsak purgar je torej postavil puško na tla, nasul v cev smodnika, s palico natlačil papirja ter nataknil 'kapsel'.

Načelnik je povzdignil sabljo.

„Ogenj!“

Samo en močan pok — veselo so žvižgale palice, ki so jih bili purgarji pomotoma pozabili v puškinih ceveh, čez streho davkarije.

Staro in mlado je buknilo v smeh; nekateri so se krivili vsled smeha, drugim so solze zalivale oči. Čudom se čudeč so se spogledovale kamenite sohe po grobovih, češ: kaj takega pa še nismo videle svoj živ dan.

Pripravili so se za drug strel.

„Ogenj!“

Zopet močan pok. Gluhi kovač pa to pot ni pazil na načelnikovo sabljo; zato je dregnil soseda s komolcem.

„Ti ali je že ‚ogenj‘?“

„Seveda je že,“ je prikimal sosed.

Pok — se je razlegel še kovačev strel v veliko zabavo meščanom, Urbas je strašno grdo pogledal, a kaj je pomagalo: po toči je prepozno zvoniti. Vendar sta ga obe nezgodi tako potrli, da je opustil tretji strel in dal povelje za odhod.

Zopet babilonska zmešnjava nog, zopet originalni pozdrav okrajnemu glavarju in mestnim očetom in purgarji so med smehom navzočih zapustili pokopališče.

Spotoma se je prigodila samo ta nesreča, da se je Urbasu odtrgala nožnica, katero je pa njegov vajenec Lipe — vitez bolnih las — prinesel za njim. — — —

To je slavna zgodba novomeških purgarjev, sestavljena po najzanesljivejših zgodovinskih virih — zgodba, s katero so si purgarji pridobili čast, ki jo uživajo še dandanes in jo bodo vživali, dokler bo stalo slavno Novomesto — to čast namreč, da stoje v isti vrsti s kostanjeviškim podkovanim krapom in višnjanskim polžem.

Bogumil Gorenjko:

Nedelja.

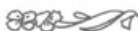
Škrjanček spet poje
pomladi pijan,
in v solncu raduje
se cvetna ravan.

O kam, ve dekleta,
kam v židanih rutah šumečih,
kam z radostnim smehom na licih
in z mladimi mislimi v srcih?

In fantje, kam vi?
Pri uri vam tolar rožlja
in v solncu za hip zablesti,
pero za klobukom, na prsih
pa fajgelček in rožmarin,
in pisana travica vmes.

In starka in starček,
kam vidva, prijateljčka stara?
Kaj mlada pomlad
i vama je v srce prišla,
da ljubko kramljata kot nekda
v minolih pomladih?

Oj to je nedelja,
Gospodov je dan,
to lepa je kmetska nedelja,
ko poje škrjanček
pomladi pijan,
ko v solncu raduje
se cvetna ravan!

Gojmir:

Pesem.

Nad gorami vstaja zora,
bela cesta se budi,
klasje v polju že trepeče:
nje še ni!

Vzdiga v zrak se že škrjanček
in veselo žvrgoli
v bajnokrasnem letnem jutru:
nje še ni!

Kje tak dolgo si mudila
mlada se žanjica ti, —
zlati prašajo jo klasi
kimajoč z glavicami —
kaj se spet je dogodilo,
da ti krasno lice rdi? ...
— No, saj vemo, no, saj znamo,
— ljubček ... — hihihi! — — —

Bogumil Gorenjko :

Romantiška pesem.

O danes je spet tisti mehki večer,
ko angeljci tiho pesem pojo,
in njen odmev roma
od doma do doma ...
Morda pa le harfa je to,
ki David jo kralj prebira
in tiho pesem moli psalmist,
da duša jo čuje samo — —
O duša, pa kam si spet danes želiš
na polja domača,
kjer žita se zlata sklanjajo,
in trate o deklicah sanjajo,
ki pesmi čez dan so jim pele.
In beli domovi dremljejo
vsi varno zakriti pod jablanami.

Zapel je zvon,
in kmet ga je čul
in snel je kučmo
in molil za polje
in molil za dom:
„O Izidor, ti naš kmetski svetnik,
oj varuj nam žita,
da v kleno se zrno sklasi,
napolnijo kašče do vrha!
O sveti Florijan,
o varuj pred časnim ognjem nam dom
in dušo pred večnim nam varuj,
o sveti Florijan!
In ti, Devica, nam varuj
otroke! Očenaš ...“
O kako je preprosta molitev tvoja,
o kmet, in verna brez vsake laži,
o prav kakor ti!

Zaprta so čumnate polkna zelena,
ugasnjena luč —
pa čuj v gredici pleteni
se sklonil zaljubljeni nageljček,
oj ti premeteni fantič
je do lilije bele.
A lilija sanja misli,
deviške in čiste,
kot sveta molitev kipi nakvišku,
kot čisto deviško srce ...
In v čumnati spava deklica
z nedolžnimi sanjami v srcu,
in misli po sobi hodijo svete
in lilije bele imajo v rokah ...

Rušinov:

Je pa davi slanca pala.

Je pa davi slanca pala
na cvetoče mi srcé,
je vse cvetje pomorila
in nebeške sreče vse.

Sladkih sanj pa se je zbala,
polnih žarkov iz nebá,
sreče vse je pomorila,
mogla ni pa sanj srcá.

Bogumil Gorenjko:

Vse že spi.

Zvezdice zlate samo
čujejo še nad teboj;
zvezdice zlate,
angeljci — varhi;
zvezdice zlate,
božje oči.

Srce,
zaspi še ti!

Radoš:

Pesem.

Tajinstven mrak na zemljo plava
v daljavi tihi gozd temni;
drhti srce, trepeče duša
in plaho sevajo oči.

In v srcu vstaja hrepenenje
— na nebu zvezda zažari —
oh, pridi misel lepa, pridi:
naj duša v solncu mi živi!

Nedin Sterad:

Up.

Ko v hudi, težki sili
je duša samovala,
so v jutra zarji mili
nebesa se smehljala ...

Milan Milanovič. Izmed vsega, kar ste mi dosedaj poslali, je Vaša zadnja črtica najslabša. Predvsem se odlikuje po veliki nelogičnosti in nejasni razpredelitvi tvarine. Stil ni vzoren, slovniške oblike včasih šepajo in ni enotne ideje, enotne vezi, ki bi morala vezati tvarino. Sploh pa ne spuščajte se drugič na polje, katerega ne poznate in ne morete še obvladati.

Predvsem bi pa hotel govoriti z Vami glede neke druge točke resno besedo, katero naj si tudi drugi Vaši tovariši zapomnijo. V zadnjem času je opazati da mladi ljudje, ki stoje neposredno pod vplivom Zupančičevih pesmi, primerjajo radi svoje „smrklje“ z Devico Marijo ali pa z drugimi svetimi osebami. Prijatelj, to je blasphemia, velika blasphemia, katere se še sami zadostno ne zavedate. Proti takim ekscesom v literaturi moramo nastopiti z vso odločnostjo, najsi uporablja take primere Zupančič ali pa Milan Milanovič.

Vi imate zmožnosti, toda umetnost ni šala in hoče biti v resnici umetnost. Zberite si tako snov, ki Vam ni tuja in jo dobro poznate. Pozdrav!

Ostale ocene pribčimo prihodnjič. Vse sotrudnike Prvih Cvetov bi opozoril na Finžgarjevega „Kamenarja“ v sušcevi številki Mentorja, ki je pravi biser v slovenski književnosti.

V. Vrt. —

